

Mirva Tervo ja Anne Vuojärvi

Innostavat tarinat

Kehitysvammaisten tarinapaja- ja e-kirjaprojekti

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

2.11.2015

Tekijät Otsikko Sivumäärä Aika	Mirva Tervo, Anne Vuojärvi Innostavat tarina – Kehitysvammaisten tarinapaja- ja e-kirja-projekti 66 sivua + 2 liitettä 2.11.2015
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan koulutusohjelma
Ohjaajat	Lehtori Seija Mäenpää Lehtori Katja Ihamäki
<p>Monimuotoisen opinnäytetyömme tavoitteena oli luoda kehitysvammaisille uudenlainen mahdollisuus kulttuurin luomiseen ja sitä kautta tukea heidän itsetuntoaan sekä osallisuuden kokemustaan. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä suomalaisen, vammaispalveluita tuottavan Eteva kuntayhtymän pääkaupunkiseudun toimintakeskuksen kanssa. Toimintakeskuksen toiveena oli saada opiskelijoiden järjestämää toimintaa asiakkailleen. Meillä oli idea sadutusmenetelmän käytöstä kehitysvammaisten parissa sekä koota menetelmän kautta syntyneet tarinat e-kirjaksi. Ideasta muotoutui yhteistyössä toimintakeskuksen kanssa tarinapajatoiminta.</p> <p>Työmme teoreettisena viitekehysenä oli sosiokulttuurinen innostaminen, jonka pohjalta keskityimme työssämme <i>osallisuuden, luovuuden, dialogisuuden sekä kulttuurisen demokratian edistämiseen</i>. Tarinapajoissa toimintakeskuksen asiakkailta oli mahdollisuus kertoa ja kuvittaa tarinoita sadutusmenetelmän periaatteiden mukaisesti, jonka jälkeen ne koottiin e-kirjaksi. Toimintaan osallistuminen oli vapaaehtoista. Järjestimme neljä toiminnallista tilaisuutta. Kolme tarinapajaa sekä julkistamistilaisuuden, jossa valmis e-kirja esiteltiin asiakkaille ja työntekijöille.</p> <p>Arvioimme opinnäytetyömme tavoitteiden toteutumista havainnoimalla toimintatuokioita, kirjoittamalla toimintapäiväkirjaa ja pyytämällä osallistujilta suullista palautetta. Saamamme palaute oli positiivista ja havaintojemme perusteella toiminta osallistujille mielekästä sekä heitä innostavaa. Huomasimme osallistujien heittäytyvän tarinankerronnan pauloihin ja olevan ylpeitä omasta tarinastaan. Monet ilmaisivat sanallisesti innostuksensa ja ylpeytensä, kun heidän tarinansa julkaistaan kirjassa. Osallisuuden kokemukset korostuivat erityisesti yhteisten tarinoiden toteuttamisessa; kaikki saivat antaa oman osuutensa yhteiseen tarinaan.</p> <p>Havaintojemme mukaan tarinapajat mahdollistavat kehitysvammaisten osallistumisen kirjallisen kulttuurin luomiseen kirjoitus- ja lukutaidon tasosta riippumatta. Tarinapajat soveltuvat erinomaisesti käytettäväksi kehitysvammaisten parissa ja niitä on helppo hyödyntää monenlaisissa kehitysvammaisille suunnatuissa toiminnoissa aina vapaa-ajan leireiltä päiväajan kuntouttavaan toimintaan.</p> <p>Linkki e-kirjaan: http://issuu.com/annejamirva/docs/innostavat_tarinat</p>	
Avainsanat	itsetunnon tukeminen, kulttuurinen demokratia, osallisuus, sadutus, sosiokulttuurinen innostaminen, tarinapaja

Author(s) Title Number of Pages Date	Mirva Tervo, Anne Vuojärvi Inspiring Stories - Story Workshop and E-book Project for Mentally Disabled 66 pages + 2 appendices Autumn 2015
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Seija Mäenpää, Senior Lecturer Katja Ihamäki, Senior Lecturer
<p>We carried out a diverse thesis in collaboration with the Eteva Day Activity Services in capital area. Eteva provides services for mentally disabled people. Our school was contacted by the Day Activity Center and their request was that the students would organize education related activities to its customers. We had an idea to use the story crafting method for mentally disabled and to create an e-book based on the story crafting activity. Based on this idea we came up with story workshop activities in collaboration with Day Activity Services. The goal was to create new opportunities for cultural creation and to support self-esteem and inclusion experience for people with mental disabilities.</p> <p>The theoretical framework for our thesis was sociocultural animation and the key principles emphasized were <i>participation, creativity, dialogue and the quest for the realization of cultural democracy</i>. At the story workshops the customers of Day Activity Services had a chance to tell and illustrate stories based on the principles of the story crafting method, after which the stories were collected into an e-book. Participation in the activities was voluntary. We organized three story workshops and e-book publication events, where the complete e-book was presented to the customers and employees.</p> <p>We assessed the implementation of our goals by controlling and observing the workshops, and a diary was used to support the data collection. We also asked the workshop participants for oral feedback. The feedback was very positive and based on our observations the activities were inspiring and meaningful. In addition we noticed that the participants enjoyed their own role in storytelling and they were proud of their own stories. Many expressed their verbal enthusiasm and pride when their story was published in the e-book. The experience of inclusion was particularly emphasized in the implementation of the joint stories. Everyone had the possibility to give their fair share to the common story. The goals set to our work were realized during the story workshop activities.</p> <p>According to our observations story workshops are well suited to be used among the mentally disabled, and we hope the idea is utilized in activities from recreational camps to different rehabilitative activities in the future regardless of the participants reading and writing skills.</p> <p>Link to the e-book: http://issuu.com/annejamirva/docs/innostavat_tarinat</p>	
Keywords	e-book, mentally disabled, story crafting, story workshop, sociocultural animation

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Työelämän yhteistyökumppani	3
2.1	Eteva	3
2.2	Etevan toimintakeskus	3
3	Kehitysvammaisuus	5
3.1	Kehitysvammaisuuden määritelmä	5
3.1.1	Lääketieteen näkökulma	5
3.1.2	Toiminnallinen näkökulma	6
3.1.3	Sosiaalinen näkökulma	7
3.2	Vuorovaikutus	9
3.2.1	Vuorovaikutuksen merkitys ja haasteet	9
3.2.2	Vuorovaikutuksen mahdollisuudet	10
3.2.3	Vuorovaikutustaitoja määrittää vamman vaikeusaste	11
3.3	Kehitysvammaisten yhteiskunnallinen asema	12
3.3.1	Kehitysvammaiset työelämässä sekä työ- ja päivätoiminnassa	13
3.3.2	Kehitysvammaiset kulttuurin luojina	15
4	Sosiokulttuurinen innostaminen	17
4.1	Sosiokulttuurisen innostamisen historia ja keskeiset käsitteet	17
4.2	Sosiokulttuurisen innostamisen päämäärät	19
4.3	Innostajana tarinapajatoiminnassa	20
4.4	Sosiokulttuurisen innostamisen kolme ulottuvuutta	21
5	Sadutusmenetelmä tarinapajan työkaluna	22
5.1	Klassinen sadutus, aihesadutus ja ryhmäsadutus	23
5.2	Sadusta tarinaan	24
5.3	Sadutuksen sovellettavuus	25
5.4	Luovuuden ja kohtaamisen kautta kulttuurin tuottamiseen	27
6	Tarinoiden taival: ideasta e-kirjaan	30
6.1	Tarinapajatoiminnan ja e-kirjan toteuttamisen tavoitteet	30
6.2	Tarinapajan suunnittelu	30
6.2.1	Sadutusmenetelmä tarinapajoissa	32

6.3	Työhön liittyviä erityispiirteitä ja eettisyys	33
6.4	Tarinapajan toteutus	34
6.4.1	Ensimmäinen tarinapaja: Pantterit ja Jaguaarit	35
6.4.2	Toinen tarinapaja: Seeprat ja Merenneidot	39
6.4.3	Kolmas tarinapaja: Mysteerisydän	43
6.5	Innostavat tarinat – e-kirjan suunnittelu ja toteutus	46
6.6	E-kirjan julkistamistilaisuus	49
7	Arviointi	51
7.1	Tarinapajatoiminnan ja tavoitteiden arviointi	51
7.2	Sadutusmenetelmän arviointi tarinapajan työkaluna	54
7.3	Innostavat tarinat -kirjan arviointi	55
7.4	Yhteistyökumppanin ja osallistujien palaute	57
8	Johtopäätökset ja pohdinta	59
	Lähteet	62
	Liitteet	
	Liite 1. Tarinapaja-sopimus	
	Liite 2. Toimintapäiväkirja	

1 Johdanto

Tieto mahdollisuudesta on onnen alku – George Santayana

Aristoteleen mukaan ihmisen onnellisuus perustuu mahdollisuuteen toteuttaa itseään, omia kykyjä, taitoja ja hyveitä omassa yhteisössään (Björklund – Sarlio-Siintola 2010: 38). Omaa persoonaansa toteuttavat ihmiset ovatkin muita terveempiä ja onnellisempia (Maslow 1943; Vartiovaara 2006). Taide ja kulttuuri tarjoavat osaltaan mahdollisuuksia oman persoonan toteuttamiselle.

Taiteen ja kulttuurin myönteiset vaikutukset ihmisen hyvinvointiin tiedostetaan aiempaa paremmin ja erilaisten kulttuurilähtöisten menetelmien käyttö on lisääntynyt (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015: 7). Mielestämme kaikilla ihmisillä pitäisi olla tasavertaiset mahdollisuudet kokea taide-elämyksiä sekä osallistua kulttuurin ja taiteen luomiseen. Koemme, että kehitysvammaisilla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia osallistumiseen ja kulttuurin luomiseen, eikä kehitysvammaisten ääni useinkaan pääse riittävästi kuuluviin yhteiskunnassa.

Monimuotoisen opinnäytetyömme tavoitteena on suunnitella ja toteuttaa Etevan pääkaupunkiseudun toimintakeskuksen kehitysvammaisille asiakkaille suunnattu tarinapajaprojekti. Opinnäytetyömme sai alkunsa toimintakeskuksen aloitteesta: he ottivat yhteyttä Metropoliaan ja toivoivat opiskelijoiden järjestämää toimintaa asiakkaille. Toiminnan sisällöstä heillä ei ollut erityisiä toiveita ja ehdotuksemme sadutuksesta otettiin vastaan innostuneesti.

Tarinapajoissa tuemme sadutusmenetelmän avulla kehitysvammaisten osallisuuden kokemuksia kulttuurin luomisessa ja sitä kautta itsetunnon vahvistumista. Haluamme tarinapajojen kautta antaa kehitysvammaisille mahdollisuuden kokea itsensä ja oman tarinansa tärkeäksi ja arvokkaaksi. Tarinapajoissa syntyneistä tarinoista koostetaan e-kirja, jossa konkretisoituu kehitysvammaisten osallisuus kulttuurin luojina.

Opinnäytetyömme teoreettisena viitekehyksenä on sosiokulttuurinen innostaminen. Sen periaatteista painotamme työssämme erityisesti kulttuurisen demokratian toteutumista, osallistumista, luovuutta ja dialogisuutta. Teoreettisena viitekehyksenä sosiokulttuurinen

innostaminen sopii työhömmе, koska tarinapajoissa pyrimme herättelemään osallistujien luovuutta ja innostamaan heitä tarinankerrontaan. Tarinapajoissa kehitysvammaiset saavat kertoa ja kuvittaa tarinoita sadutusmenetelmän periaatteiden mukaisesti. Mahdollisuus osallistua tarinapajoihin sekä e-kirjan luomiseen antaa kokemuksia osallisuudesta ja lisäävät kulttuurisen demokratian toteutumista. Sadutuksessa ollaan tasavertaisessa ja arvostavassa vuorovaikutteisessa suhteessa, jolloin dialogisuuden periaate toteutuu (Karlsson 2000a: 92–93).

Kerromme opinnäytetyömme luvussa kaksi työelämän yhteistyökumppanistamme Ete vasta ja sen toimintakeskuksesta. Luvussa kolme käymme läpi kehitysvammaisuutta ja kerromme kehitysvammaisten yhteiskunnallisesta asemasta sekä näkyvyydestä kulttuurin alalla. Luvussa neljä esittelemme työmme viitekehyksenä olevaa sosiokulttuurista innostamista. Sadutusmenetelmästä kerromme luvussa viisi, jonka yhteydessä pohdimme menetelmän käyttöä kehitysvammaisilla. Kehitysvammaisten sadutuksesta ei ole olemassa tutkimustietoa paljon, joten opinnäytetyömme tulokset tulevat antamaan merkittävää kokemuksellista tietoa sadutuksen käyttökelpoisuudesta kehitysvammaisten parissa. Luvuissa kuusi ja seitsemän käymme läpi tarinapajojen ja e-kirjan suunnittelu-, toteutus- ja arviointivaiheita. Johtopäätöksistä kerromme luvussa kahdeksan, jossa myös pohdimme työmme merkitystä laajemmin yhteiskunnalliselta kannalta.

2 Työelämän yhteistyökumppani

2.1 Eteva

Eteva on suomalainen vammaispalvelujen tuottaja, jonka palveluja käyttää vuosittain noin 1600 asiakasta. Eteva toimii Uudenmaan ja Etelä-Hämeen alueella ja sen omistavat alueen 47 kuntaa. Se tuottaa palveluita vammaisille tai muutoin erityisen tuen tarpeessa oleville esimerkiksi mielenterveyskuntoutujille, palvelut ovat osa kunnallisia palveluja. Eteva tarjoaa erilaisia asumismahdollisuuksia esimerkiksi perhehoitoa, ryhmäkoteja ja erillisiä asuntoja sekä monipuolista tukea asumiseen kuten asiointiin ja kodin askareista huolehtimiseen. Eteva järjestää työ- ja päivätoimintaa sekä tukea työllistymiseen. Etevan kautta on mahdollista saada myös monipuolista asiantuntijatukea, apua kriiseihin ja kuntoutukseen sekä tukea perheille, joissa lapsi tarvitsee erityistä tukea. Eteva tarjoaa yksilökeskeistä palvelua, joka suunnitellaan asiakkaan tarpeiden mukaan yhdessä asiakkaan ja hänen läheistensä kanssa. (Eteva 2012.)

2.2 Etevan toimintakeskus

Yhteistyökumppanimme opinnäytetyöprojektissa on Etevan toimintakeskus pääkaupunkiseudulla. Toimintakeskus on perustettu vuonna 2013 ja asiakkaita on tällä hetkellä 26. Etevan toimintakeskus on ostopalvelu, jonne asiakkaat ohjautuvat sen kaupungin sosiaalitoimen välityksellä, jossa toimintakeskus sijaitsee. Asiakkaat ovat enimmäkseen nuoria aikuisia, keskimäärin noin 25-vuotiaita ja pääosin keskivaikeasti tai vaikeasti kehitysvammaisia. Asiakkaiden tuen tarve on hyvin yksilöllistä ja toiminta suunnitellaan jokaisen yksilölliset tarpeet huomioiden. Esimerkiksi kommunikoinnin tukena voidaan käyttää tukiviittomia, kuvia, ilmeitä ja eleitä sekä sosiaalisia tarinoita. (Kapanen – Männistö 2015.)

Asiakkaat on jaettu kolmeen ryhmään ja jokaisessa ryhmässä on keskimäärin 9 asiakasta sekä 3-4 ohjaajaa. Päiväajan toiminta on liikkuvaa päivätoimintaa eli toiminta tapahtuu eri tiloissa. Ryhmät tekevät alihankintatöitä, mutta toimintaan kuuluu myös paljon toimintakeskuksen ulkopuolista toimintaa: auttamista kirjastossa, siivous- ja keittiötöitä, sirkuskoulu sekä mediapaja uutena toimintamuotona. Erilaiset liikunta-aktiviteetit kuuluvat myös jokaisen ryhmän viikko-ohjelmaan. Lisäksi asiakkaat harjoittelevat ohjatusti

palveluiden käyttöä, kuten kaupassa asiointia ja julkisilla liikennevälineillä kulkemista.
(Kapanen – Männistö 2015.)

3 Kehitysvammaisuus

3.1 Kehitysvammaisuuden määritelmä

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (1977) määrittelee kehitysvammaisen henkilöksi, jolla synnynnäinen tai kehitysiässä saatu sairaus, vika tai vamma estää tai häiritsee kehitystä tai henkistä toimintaa (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977. Luku 1 § 1).

Kehitysvammaisilla on vaikeuksia uuden oppimisessa sekä ymmärtämisessä. Vaikeudet rajoittavat kuitenkin vain joitain toimintoja. Kyseessä ei siis ole sairaus, vaan yksilön ominaisuus. Kehitysvammaisuuden vaikutukset ovat yksilöllisiä, kaikilla on erilaisia kykyjä ja vahvuuksia. Kehitysvammaisuuteen on monia syitä esimerkiksi perinnölliset tekijät eli muutokset sikiön kromosomeissa, raskausajan ongelmat (prenataaliset syyt), synnytyksen aikainen hapenpuute (perinataaliset syyt) tai lapsuusiän sairaus (postnataaliset syyt). Yleisimmät perinnöllisistä tekijöistä aiheutuvat kehitysvammat ovat Downin oireyhtymä ja Fragile X-oireyhtymä. Usein kehitysvammaisuuden aiheuttajaa ei kuitenkaan löydetä. Vaikeista kehitysvammoista noin 30 prosenttia ja lievistä noin 50 prosenttia jää epäselviksi. Kehitysvammaisia on Suomessa arviolta noin 40 000. Kehitysvammaisuuden diagnoosin kriteereinä Suomessa ovat matala älykkyydosamäärä (alle 70) ja ikätasoon nähden vaikeudet selviytyä sosiaalisista tilanteista. Näiden molempien kriteerien on ilmennyttävä alle 18-vuotiaana. (Matero 2006: 165.) Kehitysvammaisuuden määrittelyssä ja tarkastelussa voidaan käyttää lääketieteellistä näkökulmaa, toimintakyvyn näkökulmaa ja sosiaalista näkökulmaa (Mitä kehitysvammaisuus on? 2014). (Kehitysvammaisuus n.d.; Matero 2006: 167.)

3.1.1 Lääketieteen näkökulma

Lääketieteen näkökulma on perinteisin tapa tarkastella kehitysvammaisuutta. Lääketieteellinen näkökulma kehitysvammaisuudesta on sidoksissa sen hetkiseen tutkimustietoon. Lääketieteellisen näkökulman fokus on vamman syissä ja vaikutuksissa yksilön hyvinvoinnille ja terveydelle. Vertailukohtana kehitysvammalle on lääketieteen määri-

telmä ihmisen perusterveestä normaalitilasta. (Lääketieteellinen näkökulma 2014.) Opin- näytetyömme kannalta on tärkeää ymmärtää kehitysvammaisuutta myös lääketieteelli- seltä kannalta, sillä kehitysvammaisuuteen liittyvät erityispiirteet voivat vaikuttaa niin ta- rinapajojen suunnitteluun, toteutukseen kuin kommunikointiin osallistujien kanssa.

Lääketieteessä kehitysvammaisuutta tarkastellaan Maailman terveysjärjestön (WHO) tautiluokituksen (ICD-10:n; International Statistical Classification of Diseases and Rela- ted Health Problems) mukaan. Älyllinen kehitysvammaisuus tarkoittaa tilaa, jossa hen- kilön henkinen suorituskyky on estynyt tai puutteellinen. ICD-10 tautiluokituksessa älyl- linen kehitysvammaisuus (F70-F79) viittaa tilaan, jossa ilmenee mielen kehittymisen epätäydellisyyttä tai puutteellisuutta yksilön kehitysiässä. Puutteellinen kehitys on erityi- sesti havaittavissa kehitysiälle tyypillisten ja yleiseen henkiseen suorituskykyyn vaikutta- vien kielellisten, sosiaalisten, motoristen ja kognitiivisten taitojen osalta. Älykkyystestejä käytetään apuna arvioitaessa kehitysvamman astetta. Lisäksi voidaan hyödyntää asteik- koa, joka mittaa sosiaalisen sopeutumisen kykyä etukäteen määritellyissä ympäristössä. Fyysiset ja psyykkiset sairaudet voivat esiintyä yhdessä älyllisen kehitysvammaisuuden kanssa. Esimerkiksi riski sairastua psyykkisiin häiriöihin on 3-4 kertainen muuhun väes- töön verrattuna. Älyllinen kehitysvammaisuus nostaa myös riskiä joutua muuta väestöä useammin väkivallan kohteeksi. Kehitysvammaisten osaamistaso on aina yksilöllistä ja erityistaitojen epätasaista jakaantumista voi ilmetä. Yksilöllä voi esimerkiksi olla vaikeuk- sia puheen tuottamisessa, mutta hän voi omata tilaansa nähden huomattavasti parem- mat taidot avaruudellisessa hahmottamisessa. (Kaski – Manninen – Pihko 2009: 16; Lääketieteellinen näkökulma 2014; Tautiluokitus ICD-10 1999: F70-F79.)

3.1.2 Toiminnallinen näkökulma

Opinnäytetyömme kannalta on tärkeää huomioida myös toiminnallinen näkökulma, sillä tarinapajoihin osallistujien toimintakyky voi olla hyvinkin vaihtelevaa ja sillä on vääjää- mättä vaikutusta myös vuorovaikutukseemme heidän kanssaan. Siinä, missä lääketie- teellinen näkökulma keskittyy tarkastelemaan kehitysvammaisuuden syitä ja seurauksia ihmisen elämälle, toiminnallinen näkökulma tarkastelee yksilön ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. Ihmisen ja ympäristön vuorovaikutussuhde on yksilön toimintakyvyn perusta. Toimintakyvyn käsitettä voidaan tarkastella psyykkisen, fyysisen, kokemuksel- lisen ja sosiaalisen toimintakyvyn kannalta. Esimerkiksi, miten henkilö kykenee kommu- nikoimaan muiden kanssa tai miten hän kykenee itsenäisesti liikkumaan. Toimintakykyä

määriteltäessä, sitä voidaan tarkastella joko käyttämällä aiemmin mainittua ICF-10 Tautiluokitusta tai AAIDD:n määritelmää (American Association for Intellectual and Developmental Disabilities). AAIDD:n määritelmässä painotetaan yleistä henkistä suorituskykyä, johon sisältyvät ongelmien ratkaisukyky, kyky suunnitella omaa toimintaa, kyky päätellä syy-seuraussuhteita ja kyky ymmärtää monimutkaisia asiayhteyksiä sekä oppia kokemuksesta. (Toimintakykyyn pohjaavat määritelmät 2013; Toimintakyvyn näkökulma 2014.)

Henkilön toimintakykyä kartoitetaan suhteessa eri ympäristöihin; kotiin, kouluun, työpaikkaan ja vapaa-ajan harrastusympäristöön. Lisäksi toimintakykyä kartoitettaessa on huomioitava yksilön ikä ja siihen normaalisti sisältyvät vaiheet, esimerkiksi koulunkäynti. Tarkastelun kohteena ei ole pelkästään yksilön kyvyt vastata ympäristön haasteisiin, vaan myös ympäristön kyvyt vastata yksilön tarpeisiin. Kehitysvammaisen omat kyvyt vastata eri ympäristöjen vaatimuksiin eivät ole useinkaan riittäviä ja yksilö tarvitsee ulkopuolista apua tai ohjausta voidakseen vastata ympäristön hänelle asettamiin vaatimuksiin. Kehitysvamman lisäksi myös mahdolliset lisävammat vaikuttavat siihen, millaiseksi yksilön toimintakyky muodostuu. Ympäristössä tapahtuva sosiaalinen vuorovaikutus heijastuu yksilön käyttäytymiseen ja toimintakyvyn ilmenemiseen. Kehitysvammaisen toimintakyky saattaa vaihdella suuresti eri ympäristöjen välillä; kotona hän voi olla toimintakyvyllään hyvin itsenäinen, mutta työpaikalla hän voi tarvita ohjausta ja apua työtehtävistä sekä muista toiminnoista selviytyäkseen. Toiminnallisessa näkökulmassa painotetaan yksilön voimavaroja sekä vahvuuksia näissä ympäristöissä ja pyritään löytämään arjen selviytymistä tukevia sekä elämänlaatua parantavia ratkaisuja. Tarkoituksenmukaisten ja oikein kohdennettujen tukitoimien sekä kuntoutusmuotojen kannalta on tärkeää kartoittaa yksilön toimintakyky mahdollisimman tarkasti. (Toimintakyky osana elämän kokonaisuutta 2013; Toimintakyvyn näkökulma 2014.) Yritämme löytää tarinapajoihin sellaisia keinoja, että ne olisivat aikuisikään sopivia ja kannustaisivat osallistujia kokeilemaan omia kykyjään tarinoiden kertomisessa. Lisäksi mietimme valmiiksi ohjauksellisia keinoja niihin vuorovaikutustilanteisiin, joissa tarinan keksiminen osoittautuu vaikeaksi osallistujalle.

3.1.3 Sosiaalinen näkökulma

Sosiaalinen näkökulma on työmme kannalta olennaisin, sillä siinä korostetaan kehitysvammaisen yksilön ja yhteisön välistä suhdetta sekä suhtautumista vammaisuuteen.

Kaikenlainen vammaisuuden ilmeneminen ja siihen suhtautuminen on sidoksissa yhteisössä vallitsevaan kulttuuriin. Nykyaikana vammaisuutta lähestytään yleensä lääketieteellisestä näkökulmasta eli painopiste on yksilön vammaisuudessa ja vamman vaikutuksessa yksilön elämään. Sosiaalisessa näkökulmassa vammaisuutta tarkastellaan vammaisen henkilön ominaisuutena ja hänen oman kokemuksensa kautta sekä kyseenalaistetaan yhteiskunnan käsitys normaalista. Sosiaalinen näkökulma korostaa, että vammaisen henkilö on yhtä normaali kuin muutkin yhteisön jäsenet, sen sijaan ympäristön esteellisyys, asenteet ja ennakkoluulot vammaa kohtaan aikaansaavat vammaisuutta. Lisäksi asenteet ja ennakkoluulot vammaa kohtaan aikaansaavat riippuvuutta muista ihmisistä; työpaikkaa voi olla vaikea saada vamman vuoksi, jolloin itsenäinen elämä käy vaikeaksi. Sosiaalinen näkökulma ei kiellä lääketieteellisen diagnoosin tärkeyttä. Se korostaa, että yksilön vamma on ominaisuus, ei vammauttava tekijä itsessään. (Medikalisaation kritiikki 2013; Sosiaalinen näkökulma 2013.)

Kehitysvammaisen määrittelee itsensä yleensä muiden asioiden, kuin kehitysvammansa vuoksi. Hän on ensitilassa esimerkiksi suomalainen mies, joka opiskelee, harrastaa lenkkeilyä ja elää seurustelusuhteessa suunnitellen yhteen muuttamista kumppanin kanssa. Kehitysvammaiselle kokemus vammaisuudesta syntyy sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa muiden kanssa. Erityisesti kehitysvammaisen kokemus siitä, että muut eivät huomioi hänen mielipidettään hänen elämänsä koskevista asioista, synnyttää vammaisuuden kokemuksen. Toimivan kommunikaatiokeinon löytäminen on tärkeää. Oikeita kommunikaatiokeinoja käyttämällä vaikeastikin kehitysvammaiset voivat usein ilmaista oman tahtonsa elämänsä koskevista asioista. (Omien kokemusten näkökulma 2013; Sosiaalinen näkökulma 2013.) Tarinapajoja suunnitellessamme yritämme löytää keinoja, joita osallistujat voivat hyödyntää tarinoita kertoessaan, jotta tarinoista tulisi heidän mieleisensä.

3.2 Vuorovaikutus

3.2.1 Vuorovaikutuksen merkitys ja haasteet

Emme etukäteen tiedneet, minkälaisia vuorovaikutustaitoja tarinapajoihin osallistuvilla asiakkailla on. Osa toimintakeskuksen asiakkaista käyttää kommunikoinnin tukena erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä ja siksi halusimme perehtyä niihin etukäteen.

Kehitysvammaisten ihmisten vuorovaikutustaidot ovat yksilöllisiä. Kommunikaatiotaitojen kehittymiseen voivat älyllisen kehitysvamman lisäksi vaikuttaa myös erilaiset lisävammat, jotka monesti liittyvät kehitysvammaisuuden oirekuvaan (Tautiluokitus ICD-10: F70-F79; Kartio 2009:61). Myös ympäristökijät voivat häiritä puheen ja kielen oppimista, erityisen suuri painoarvo on varhaislapsuudessa tapahtuvalla vuorovaikutuksella lapsen ja vanhemman välillä (Kartio 2009:61; Launonen 2015). Lapselle läheisimpien ihmisten tuki auttaa lasta omaksumaan tarvittavat vuorovaikutustaidot.

Kielen oppimisen lisäksi yksilön itsetunto rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Hyvän itsetunnon perusta rakentuu lapsuuden ja nuoruuden vuorovaikutussuhteissa, mutta sitä voi vahvistaa myös aikuisuudessa (Hyvä itsetunto on optimistista realismia n.d). Myös kulttuuri vaikuttaa itsetunnon muovautumiseen, sillä yksilön arvostamat asiat määräytyvät pitkälti sen mukaan, mitä ympäröivässä kulttuurissa arvostetaan. Tämä määrittää myös ihmisen suhtautumista itseensä; miten hän arvostaa itseään. Yksi itsearvostukseen vaikuttava tekijä on se, millaisiksi yksilö kokee oman todellisuutensa ja mahdollisuutensa. Kehitysvammaisilla on monesti vaikeuksia vastata ympäristön heille asettamiin haasteisiin (Toimintakyvyn näkökulma 2014). Tunne kyvyttömyydestä vastata näihin haasteisiin vaikuttaa siis osaltaan myös kehitysvammaisen omanarvontuntoon ja siten itsetuntoon. Hyvä itsetunto rakentuu realistisesta näkemyksestä omien taitojen mahdollisuuksista ja rajoista sekä omien hyvien ominaisuuksien painottamisesta puutteita enemmän (Hyvä itsetunto on optimistista realismia n.d). (Jaari 2004:30, 32–33, 35–36.) Hyvän itsetunnon indikaattoreita ovat mm. oman itsen arvostaminen, kyky sietää epäonnistumista sekä pettymyksen tunteita ja tunne, että on hyvä jossain asiassa (Hyvä itsetunto on optimistista realismia n.d). Tarinapajoissa pyrimme tukemaan osallistujien itse-

tuntoa tuottamalla heille kokemuksia, että he ovat hyviä tarinankertojia. Näitä kokemuksia tuotamme valitsemalla sellaisia menetelmiä sadutuksen tueksi, että ne auttavat osallistujia keksimään tarinoita ja huomaamaan oman potentiaalinsa kulttuurin tuottajina. Lisäksi tarinoista koostettu e-kirja on konkreettinen osoitus heidän kyvyistään toteuttaa itseään.

Varhaisessa vuorovaikutuksessa ihmiset oppivat kielen lisäksi esimerkiksi huomioimaan muita ihmisiä, säätämään tunnereaktioita ja -ilmaisuja, toimimaan muiden kanssa sekä havaitsemaan erilaisten ilmeiden, eleiden ja muiden sanattomien viestien merkityksiä. Aikuisen ja lapsen yhdessä toimiminen opettaa lasta löytämään puhutun kielen sanoille merkityksiä ympäristöstään ja auttaa lasta ilmaisemaan niin omia havaintoja, toiveita, tunteita, kokemuksia kuin ajatuksia. Kehitysvammaisilla kielen kehityksen vaikeudet näkyvät esimerkiksi vaikeutena ymmärtää abstrakteja käsitteitä sekä itselle vieraita asioita (Kartio 2009: 62). (Laine – Martikainen 2015.) Tarinapajoissa yritämme välttää abstrakteja tai muuten vaikeaselkoisia käsitteitä. Esimerkiksi e-kirja voi olla sellaisenaan liian vaikea ymmärtää, joten havainnollistamme termiä sanomalla, että kyseessä on kirja, jota luetaan tietokoneelta.

Kielen oppiminen vaikuttaa myös lukutaidon kehittymiseen (Laine – Martikainen 2015). Kartio korostaa, että nykyään ihmiset omaksuvat suurimman osan tiedosta lukemalla. Kehitysvammaisilla kielen ymmärtämisen heikkoudet monesti näkyvät lukutaidon alueella; lukutaitoa ei joko koskaan ole opittu tai se on muuta väestöä heikompaa. Kartio nostaa esiin, että kehitysvammaisen lukutaito voi mekaanisesti olla hyvätasoista, mutta luetun ymmärtämisessä esiintyy usein vaikeuksia. (Kartio 2009: 62.) Meillä ei ole tarkkaa tietoa siitä, mikä tarinapajaan osallistuvien asiakkaiden luku- ja kirjoitustaidon taso on. Toisaalta sillä ei ole työmme kannalta merkitystä, sillä tarinapajojen tarkoitus on keskittyä kulttuurisen demokratian edistämiseen osallistujan luku- tai kirjoitustaitoon katsomatta.

3.2.2 Vuorovaikutuksen mahdollisuudet

Kehitysvammaisen ihmisen vuorovaikutusta muiden kanssa leimaa yleensä tietty epäsymmetrisyys keskustelussa; kehitysvammaisen henkilön puutteelliset kyvyt kielellisen ilmaisun ja muun kommunikoinnin alueella leimaavat vuorovaikutustilannetta (Leskelä

2009: 26–27). Kehitysvammaista henkilöä on kuitenkin mahdollista tukea vuorovaikutustilanteessa monin tavoin. Esimerkiksi selkokielen käyttö keskustelussa auttaa kehitysvammaista ymmärtämään keskustelukumppanin sanoman sisällön. Selkokielen käyttäminen tarkoittaa sitä että puheen sisältämä informaatio pilkotaan pienempiin, toisiaan loogisesti seuraaviin osiin, jolloin kokonaisuuden ymmärtäminen on helpompaa (Leskelä 2009: 29). Työssämme käyttämä sadutusmenetelmä soveltuu mielestämme hyvin sellaisenaan käytettäväksi kehitysvammaisten parissa, sillä siinä ohjeet tarinan kertomiselle selitetään lyhyin, ytimekkäin lausein.

Selkokielen lisäksi vuorovaikutuksen tukena voidaan käyttää myös erilaisia puhetta korvaavia ja tukevia kommunikoinnin (AAC: Augmentative and Alternative Communication) keinoja, mikäli henkilöllä on vaikeuksia tuottaa puhetta tai hänellä on muita kommunikointia haittaavia häiriöitä (von Tetzchner – Martisen 2000: 20–21). Toimintakeskuksessa asiakkaiden kanssa kommunikoinnissa puheen tukena käytetään tukiviittomia, erilaisia kuvia ja symboleita sekä aakkostaulua. Kaikki asiakkaat eivät kuitenkaan tarvitse näitä tukikeinoja kommunikoinnissa. Koska oma osaamisemme on näiden puhetta tukevien ja korvaavien kommunikoinnin keinojen osalta puutteellista, on mahdollista, että tulemme tarvitsemaan toimintakeskuksen henkilökunnan apua tarinapajatoiminnan aikana.

3.2.3 Vuorovaikutustaitoja määrittää vamman vaikeusaste

Kehitysvamman taso vaikuttaa osaltaan siihen, millaisiksi kommunikaation haasteet muodostuvat ja mitä mahdollisuuksia vuorovaikutuksessa on. Kehitysvamman vaikeusasteisiin liittyvien erityispiirteiden ymmärtäminen on tarinapajojen suunnittelun kannalta oleellista, sillä osallistujien kehitysvamman vaikeusaste vaikuttaa vuorovaikutukseen meidän ja osallistujien välillä. Lisäksi meidän on mietittävä sadutuksen tueksi sellaisia menetelmiä, jotka tukevat osallistujien kommunikaatiota sekä onnistumisen kokemuksia ja sitä kautta itsetuntoa.

Lievästi kehitysvammaiset yleensä kommunikoivat puheella, mutta siinä voi olla pieniä ääntämis- tai kielioppivirheitä. He myös yleensä oppivat kirjoittamaan sekä lukemaan. Vuorovaikutuksessa selkokieli ja tarvittaessa puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät auttavat ymmärtämään keskustelun sisällön. (Matero 2006:194.)

Keskivaikeasti kehitysvammaiset osaavat toimia oma-aloitteisesti ja vastavuoroisesti kommunikaatiotilanteissa. Puheen ymmärtämien tutuissa tilanteissa on hyvää. He myös oppivat kirjoittamaan ja lukemaan, tosin rajallisesti. Puhetaidon kehitys yleensä viivästyy ja puheelle on tunnusomaista lyhyet lauseet sekä sanojen puutteellinen taivuttaminen. Vaikeasti kehitysvammaisten puhetaito on rajoittunutta ja monesti epäselvää, joten lähi-piirin haasteena on oppia tulkitsemaan puhetta oikein. Puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät auttavat kommunikoinnissa. (Matero 2006: 193–194.)

Vaikeasti kehitysvammaiset ymmärtävät yleensä yksinkertaista, totuttuihin tilanteisiin liittyvää puhetta ja hahmottavat tuttuihin tilanteisiin liittyviä toimintatapoja ja -järjestyksiä. Kommunikaation tukena voidaan käyttää puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä. Syvästi kehitys- ja monivammaisilla vuorovaikutustaidot ovat rajoittuneimmat; vireystilan sekä tahdonalaisten liikkeiden hallinnassa on vaikeuksia ja aistiminen sekä aistitiedon käsittely on puuttellista. Kommunikointitaidot eivät koskaan kehity varhaisia taitoja pidemmälle ja siksi henkilön omien tarpeiden ja tunteiden ilmaisu voi olla hyvinkin pieni eleistä. (Burakoff 2015.) Eleinä voivat olla esimerkiksi kehon jännittyminen tai rentoutuminen, haluttujen asioiden osoittaminen ja hymyily. Vaikka syvästi kehitysvammaisen kyky ymmärtää puhetta on vajavaista, omaa kommunikointia voi silti selkeyttää äänenpainoilla, eleillä, ilmeillä ja esineillä. (Matero 2006: 193.)

3.3 Kehitysvammaisten yhteiskunnallinen asema

Mietimme työmme yhteiskunnallista näkökulmaa ja halusimme tuoda työssämme esiin kehitysvammaisten tasavertaiset oikeudet kulttuurin tuottamisen lisäksi myös muilla elämän alueilla. Yhteiskunnassamme on käynnistynyt keskustelu vammaisten oikeuksista samoihin asioihin kuin muillakin kansalaisilla. Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen, sillä medioissa on paljon keskusteltu kehitysvammaisten oikeuksista niihin asioihin, joita normaalisti pidetään itsestäänselvyksinä, mm. avioliiton solmiminen ja perheen perustaminen (A2: Kehitysvammais-ilta 2015). Lisäksi Pertti Kurikan Nimipäivät nostatti huomiota kehitysvammaisten oikeuteen näkyä yhteiskunnassa maailmanlaajuisesti osallistumalla Suomen edustajana Euroviisuihin. Helsingin sanomat omisti päivän kehitysvammaisille Pertti Kurikan Nimipäivien innoittamana. (Lehto 2015.)

Suomen vammaispoliittinen ohjelman mukaan perusoikeuksien ja -vapauksien tulee koskea kaikkia tasavertaisesti. Ohjelman tavoitteena on vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus, osallisuus ja syrjimättömyys sekä oikeudenmukaisen aseman turvaaminen vammaisille henkilöille. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010: 23.) YK:n yleissopimuksella vammaisten henkilöiden oikeuksista turvataan ihmisoikeudet ja perusvapaudet myös kehitysvammaisille kuuluviksi oikeuksiksi Vammaisuuteen perustuvan syrjimisestä kieltä on sopimuksessa keskeisellä sijalla, samoin yhdenvertaisen kohtelun periaate. Sopimuksessa tuodaan esille uusia näkökulmia, joita aiemmin on pidetty harkinnanvaraisena, esimerkiksi vammaisen henkilön mahdollisuus itse valita asuinpaikkansa ja kenen kanssa asuu. Sopimus on tärkeä askel muutokseen, sen kautta asenteet ja lähestymistavat vammaisia kohtaan voivat muuttua. Sopimus tuo esille näkemystä, että vammaiset henkilöt ovat aktiivisia yhteiskunnan jäseniä ja heillä on oikeuksia sekä itsemääräämisoikeus omaan elämään liittyvissä kysymyksissä. Lähestymistapa korostaa osallistumista, osallisuutta ja tasa-arvoa. (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja 2012.)

3.3.1 Kehitysvammaiset työelämässä sekä työ- ja päivätoiminnassa

Koimme tärkeänä käsitellä työssämme kehitysvammaisten osallisuutta työelämässä, koska työelämään osallistuminen on tärkeimpiä yksilöä yhteiskuntaan integroivista tekijöistä. Osallisuuden kokemusten lisääminen on yksi tavoitteemme ja työelämän merkitys osallisuuden kannalta on merkittävä. Tarinapajaan osallistujat eivät ole työelämässä, mutta heillä päivätoiminta toimii työelämää korvaavana tekijänä. Kehitysvammaisilla on lainsäädännöllä turvattu oikeus järjestettyyn työ- ja päivätoimintaan (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 § 2; Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987 § 8 b; Sosiaalihuoltolaki 710/1982 § 27 d - e). Kerromme tässä kappaleessa kehitysvammaisten työllistymismahdollisuuksista ja työtoiminnasta.

Merkittävä osa vammaisista henkilöistä on jätetty työelämän ulkopuolelle. Monet viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että vammaisilla ihmisillä on työkykyä sekä työhalua. He muodostavat merkittävän käyttämättömän työvoimareservin, johon on alettu vasta viime aikoina kiinnittää huomiota. Työnhakutilanteessa korostuvat edelleen normit ja asenteet ja vammaiset työnhakijat joutuvat kamppailemaan kohtuuttomasti, jotta vamma ei peittäisi heidän osaamistaan. (Ekholm – Teittinen 2015: 9.)

Työ on jokaisen ihmisen perusoikeus ja kehitysvammaiset pyritään nykyään työllistämään normaaliin palkkatyöhön. Tällä hetkellä palkkatyössä on noin 300 kehitysvammaista. Tuetun työllistymisen työhönvalmennus on auttanut monia heistä työllistymään palkkatyöhön. Työhönvalmentaja on tärkeä tekijä kehitysvammaisen työllistymisessä. Työhönvalmentaja tukee sekä työllistyvää kehitysvammaista, työnantajaa että työyhteisössä. Lisäksi työhönvalmentaja auttaa sovittamaan työtehtävät sellaisiksi, että työntekijä kykenee suoriutumaan työtehtävistään työnantajan odotusten edellyttämällä tavalla. Sen lisäksi, että työ tarjoaa yhteiskunnallisen osallisuuden kokemuksen, se on tärkeä itsetuntoa tukeva tekijä. Erityisesti länsimaisissa kulttuureissa työtä arvostetaan ja siitä on muotoutunut eräänlainen ihmisarvon mitta. Työ antaa tekijälleen kokemuksen siitä, että on kykenevä, pätevä ja pystyvä. Työttömyys sen sijaan aiheuttaa yleensä taloudellisia ongelmia ja sitä kautta heikentää itsetuntoa ja vähentää toimintakykyä sekä elämänhallintaa. (Jaari 2006: 228–229.) Työelämään osallistuminen on ihmisoikeuskysymys, sillä työ mahdollistaa yksilön itsenäisen elämisen ja toimeentulon. Kehitysvammaisille suunnatussa, Minun toiveammattini-kyselyssä (Nummelin 2008) vastaajista 85 % piti palkkaa tärkeänä erityisesti siksi, että se mahdollistaa itsenäisen elämän. Kyselyssä selvitettiin myös kehitysvammaisten haaveammatteja, suosituimpia olivat ravitsemispalvelut, kuljetus- ja liikennetyö sekä lastenhoito. Vastaajat myös uskoivat voivansa työllistyä näille aloille, poikkeuksena musiikki- ja kuvataidetta opiskelevat. Työ- ja toimintakeskuksissa työskentely ei kyselyn mukaan ollut kenenkään haave, silti vajaa 10 % uskoi työllistyvänsä sitä kautta tulevaisuudessa. (Nummelin 2008: 9–11; Palkkatyö 2014: Palkkatyö työhönvalmentajan tuella 2014.)

Työtoiminta on suunnattu henkilöille, jotka vammaisuutensa vuoksi ovat työkyvyttömiä ja joiden toimeentulo koostuu pääasiallisesti työkyvyttömyyden sekä sairauden perusteella myönnettyihin etuuksiin. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2014: 19). Työtoimintaa järjestetään työ- ja toimintakeskuksissa, joita ylläpitävät kunnat, yksityiset toimijat, kuntayhtymät sekä säätiöt. Tällä hetkellä työtoimintaan osallistuu noin 7700 kehitysvammaista (Työtoiminta 2015). Työtoimintaan kuuluu usein mm. erilaisia alihankintatöitä, käsitöiden tekemistä sekä työkeskuksen sisäisiä työtehtäviä (siivous, keittiötyöt). Työtoiminnassa olevalla henkilöllä ei ole työtoiminnan järjestäjään tai palvelun tuottajaan työsopimuslain mukaista työsuhdetta (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2014: 19).

Tarinapajoihin osallistuvat toimintakeskuksen asiakkaat ovat kehitysvammaisten päivätoiminnan asiakkaita. He eivät voi yksilöllisistä syistä pyrkiä työelämään tai osallistua

kehitysvammaisten työtoimintaan. Näimme tärkeänä perehtyä päivätoimintaan, jotta voimme ymmärtää toimintakeskuksen asiakkaiden arkielämää. Esittelemme tässä luvussa perusteita, joiden perusteella päivätoimintaa myönnetään ja kerromme päivätoiminnan sisällöstä.

Laki turvaa vammaisten oikeuden päivätoimintaan, sitä järjestetään kehitysvammaisten erityishuoltolain ja vammaispalvelulain perusteella (Päivätoiminta 2014). Laissa kehitysvammaisten erityishuollosta (1977) erityishuollon kuuluviin palveluihin luetaan kuuluvaksi työtoiminnan sekä muun vastaavan yhteiskunnallista sopeutumista edistävän toiminnan järjestäminen (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 § 2). Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (1987) määrittää päivätoiminnan kodin ulkopuoliseksi, itsenäistä elämää tukevaksi sekä sosiaalista kanssakäymistä edistäväksi toiminnaksi. Päivätoiminta on suunnattu vaikeavammaisille henkilöille, joiden toimintarajoitus vammasta tai sairaudesta johtuen estää osallistumisen työtoimintaan ja joiden toimeentulona on pääasiallisesti sairaus- ja työkyvyttömyysetuudet. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987 § 8 b.) Päivätoiminta on pääasiassa vaikeimmin vammaisille tarkoitettua toimintaa, joka rytmittää arkea ja ylläpitää toimintakykyä. Toiminnan suunnittelussa lähtökohtana ovat kehitysvammaisen nuoren tai aikuisen yksilölliset tiedot, taidot ja kokemukset. Toimintaa järjestetään kykyjen ja taitojen mukaan ja siihen voi osallistua viitenä päivänä viikossa tai harvemmin yksilöllisen tarpeen ja tilanteen mukaan. Päivätoimintaan hakeudutaan sosiaaliryöntekijän kautta. (Päivätoiminta 2014.)

3.3.2 Kehitysvammaiset kulttuurin luojina

Opinnäytetyömme yhtenä tavoitteena on kulttuurisen demokratian edistäminen. Halusimme perehtyä ja käsitellä heidän nykyisiä mahdollisuuksiaan osallistua kulttuurin tuottamiseen. Kokemuksemme mukaan kehitysvammaisten osallistuminen kulttuurin tuottamiseen ei ole samalla tasolla muun väestön kanssa.

Kehitysvammaisia ei yhteiskunnassamme nähdä yhdenvertaisina kulttuurin ja taiteen tuottajina, eikä heille ole tarjolla riittävästi mahdollisuuksia kehittyä näillä aloilla. Vammaisten oikeuksia koskeva YK-sopimus edellyttää vammaisille henkilöille turvattavan mahdollisuuksia kehittää ja käyttää luovia kykyjään omaksi hyödykseen sekä yhteiskunnan rikastamiseksi. Askel tähän suuntaan edellyttää muutosta, on tunnustettava, että

kehitysvammaisten joukossa on henkilöitä, jotka ovat taiteellisesti lahjakkaita ja arvostettava heitä taiteilijoina. Tällä hetkellä kehitysvammaisille ei ole tarjolla yhdenvertaisia mahdollisuuksia kulttuuriharrastuksiin tai opiskeluun kulttuurin saralla, puhumattakaan urasta ammattitaiteilijana. Tarjolla tulisi olla nykyistä enemmän palveluja, joissa voidaan ottaa huomioon kehitysvammaisten henkilöiden yksilölliset kiinnostuksen kohteet ja tarjota tukea niissä kehittämisessä, esimerkiksi työ- ja päivätoiminnassa voisi olla tarjolla enemmän taidetoimintaa sitä haluaville. Tarjolla olevissa palveluissa on myös suuria alueellisia eroja. Pääkaupunkiseudulla on tarjolla laadukasta taideopetusta musiikin ja kuvataiteen aloilla, mutta maan eri puolilla ei ole tasavertaisia mahdollisuuksia saada näitä palveluja. (Kehitysvammaisten ihmisten mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen tekijöinä on parannettava 2015.) Taide auttaa ihmistä työstämään omia sisäisiä ongelmia, eheyttämään sekä tutustumaan itseensä eli taiteen kokemisella on merkitystä myös itsetunnolle. Joissain tapauksissa taide voi myös lisätä yhteisöllisyyden kokemusta; kulttuuria ja kau neutta voi ihastella ja ihmetellä yhdessä. (Jaari 2004: 262.) Kaikista kehitysvammaisista henkilöistä ei tule taiteilijoita, mutta taide antaa kaikille elämyksiä, hyvinvointia ja kanavan itseilmaisulle. (Kehitysvammaisten ihmisten mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen tekijöinä on parannettava 2015.)

Suomen vammaispoliittinen ohjelma (2010) mainitsee yhtenä vammaispolitiikan haasteena yhdenvertaisten mahdollisuuksien osallistua kulttuuripalveluihin (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010: 31). Ohjelman mukaan vammaisten ihmisten mahdollisuudet osallistua kulttuuripalveluihin ovat parantuneet, mutta hitaasti (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010: 120). Kehitysvammaisia on osallistettu erilaisten taidemuotojen kuten musiikin, kuvataiteen ja käsitöiden kautta (Kaski – Manninen – Pihko 2009: 219). Puutteelliset liikennepalvelut, tiedonvälityksen ja vuorovaikutuksen ongelmat sekä ympäristön esteellisyys vaikeuttavat kuitenkin usein osallistumista kulttuuripalveluihin. Vammaisilla henkilöillä tulisi olla tasavertainen mahdollisuus olla myös kulttuurin tekijöitä ja tuottajia, mikä edellyttää yhdenvertaisia mahdollisuuksia alan koulutukseen ja työllistymiseen. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010: 120–121.) Pyrimme omalta osaltamme opinnäytetyömme kautta lisäämään kehitysvammaisten oikeuksia kulttuurin luomiseen ja herättämään keskustelua aiheesta.

4 Sosiokulttuurinen innostaminen

Opinnäytetyömme teoreettisena viitekehyksenä on sosiokulttuurinen innostaminen. Sosiokulttuurisen innostamisen periaatteista keskeisimmin opinnäytetyöhömmе liittyvät kulttuurisen demokratian, osallisuuden, luovuuden ja dialogisuuden periaatteet (Kurki 2008:14). Nämä periaatteet toteutuvat mielestämme sadutusmenetelmää käytettäessä, siksi sosiokulttuurinen innostaminen soveltuu hyvin opinnäytetyömme viitekehykseksi.

4.1 Sosiokulttuurisen innostamisen historia ja keskeiset käsitteet

Sosiokulttuurinen innostaminen syntyi Ranskassa toisen maailmansodan jälkeen periaatteinaan demokraattinen tasa-arvo sekä veljeys ja vapaus yhteiskunnassa. Sosiaalisen pedagogiikan suuntauksena sosiokulttuurinen innostaminen alkoi levitä varsinaisesti vasta 1960-luvulla vapaaehtoistyön pohjalta. Tämän jälkeen toiminta alkoi levitä etenkin ranskaa, espanjaa, portugalia ja italiaa puhuvissa maissa, jonka jälkeen leviäminen jatkui muille kielialueille. Sosiokulttuurista innostamista sovellettiin nuorisotyöstä vanhus-työhön ja yhteisöjen kanssa eri aloilla. (Kurki 2008: 105.) Sosiokulttuurinen innostaminen on sovellettavissa kaikille elämän aloille ja sen keskeisiä käsitteitä ovat yhteisöllisyys, persoona, dialogi, osallistuminen, toimintaan sitoutuminen, luovuus ja herkistyminen (Kurki 2002: 129).

Sosiokulttuurisen innostamisen tiedeperusta pohjautuu sosiaalipedagogiikkaan (Kurki 2008:44). Sosiaalipedagogiseen ajatteluun kuuluu keskeisenä arkielämän ymmärtäminen. Arki on kokonaisuus monenlaisia käytännöllisiä asioita, tehtäviä, rooleja ja rutineja. Ymmärtämisen lähtökohtana on nähdä ihmiset ja tilanteet sellaisina kuin ne ovat. Sosiaalipedagogiikka keskittyy reaaliseen todellisuuteen, jossa ihmiset elävät ja pyrkivät toteuttamaan itseään. (Hämäläinen – Kurki 1997: 126–128.) Osallisuus käsitteenä tarkoittaa yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Osallisuus voidaan ymmärtää mahdollisuutena kiinnittyä niihin yhteiskunnallisiin toimintajärjestelmiin, jotka ovat elämänlaadun ja -hallinnan kannalta merkityksellisiä. Osallisuus myös nähdään välttämättömänä osana elämänhallintaa. Sosiaalipedagogiikassa korostuu dialoginen tasavertainen vuorovaikutussuhde, joka perustuu keskinäiseen luottamukseen, kunnioittamiseen ja avoimuuteen. Lähtökohtana on kunnioittaa jokaisen määräysvaltaa omaan elämäänsä. (Hämäläinen

2001, liite 1.) Työmme keskeisenä käsitteenä oleva osallisuus on keskeisimpiä sosiaalipedagogiikan käsitteitä. Tarinapajatoiminnan kautta tarjoamme kehitysvammaisille mahdollisuuden saada osallisuuden kokemuksia. Näemme tarinapajatoiminnan osallisuuden määritelmään sopivana elämisen laadun kannalta merkityksellisenä toimintana.

Brasilialaista Paolo Freireä pidetään yhtenä merkittävimmistä sosiaalipedagogiikan ja yhteisöllisen työskentelyn vaikuttajista. Hänen vapautuksen kasvatustieteen metodologiansa on keskeinen latinalaisamerikkalaisen yhteisöllisen sosiologian piirissä ja se on levinnyt ympäri maailmaa. Latinalaisessa Amerikassa ei puhuta sosiaalipedagogiikasta vaan sosiaalisen toiminnan metodologiasta, joka pitää sisällään sosiokulttuurisen innostamisen lisäksi aikuiskasvatuksen, toimintatutkimuksen, sosiaalityön ja ”kansan” kasvatamisen. Freiren ajatusten merkitys korostuu sosiokulttuurisen innostamisen teoriassa. Hänen kasvatuksellisen ajattelun ytimessä oli yhteisöllinen osallistuminen. Kasvatuksen peruslähtökohtiin kuului ajatus, että ihminen on subjekti omassa kasvatuksessaan. Kasvatuksen tehtävänä on enemmänkin herättää persoonia löytämään kutsumuksensa. Persoonaksi kasvamisen edellytys on dialogi ihmisten välillä. Dialogin välityksellä ihminen voi ehkäistä vieraantumista toisista ihmisistä ja saada tietoa, miten muut kokevat todellisuuden. Tämä on dialoginen vuorovaikutussuhde, jonka avulla voidaan saavuttaa yhteisyys, yhteistoiminta ja sitä kautta vapautus. Dialogisen suhteen pohjaksi tarvitaan Freiren mukaan rakkautta, nöyryyttä, toivoa, uskoa, luottamusta ja riskinottokykyä. (Kurki 2002: 54–62.)

Freiren ajattelun ytimenä oleva yhteisöllinen osallistuminen korostuu myös tarinapajatoiminnassa. Tarinapajatoiminta on yhteisöllistä, koska oma tarinapajaryhmä muodostaa yhteisön. Tarjoamme mahdollisuutta osallistua tarinapajoihin ja e-kirjan tekoon ja sitä kautta saada osallisuuden kokemuksia. Sadutusmenetelmän käytössä toteutuvat hyvin dialogisuuden periaatteet, koska siinä korostuvat tasavertainen ja arvostava vuorovaikutussuhde. Sadutus edellyttää arvostavaa suhdetta, siinä osoitetaan toiselle arvostusta pyytämällä sadutettavaa kertomaan tarina ja kuuntelemalla se. Tämä osoittaa sadutettavalle hänen itsensä ja tarinansa olevan tärkeitä ja arvostettuja. Näemme sadutusmenetelmän ja tarinapajoihin osallistumisen käytön voivan tukea kehitysvammaisten itsetuntoa sekä osallisuutta yhteiskuntaan ja omaan elämäänsä. Kehitysvammaisten voivat kokea osallistuneensa johonkin tärkeään ja saada aikaan pysyvän tuotoksen osallisuudesta e-kirjan muodossa.

4.2 Sosiokulttuurisen innostamisen päämäärät

Innostamisen pyrkimyksenä on herättää ihmisten tietoisuutta, saada heidät liikkeelle, jolloin ihmiset kasvavat aktiivisiksi toimijoiksi omassa ja yhteisöjen kehityksessä. Innostaminen on kasvatuksellista toimintaa, jolla tuetaan yksilöä ja yhteisöjä sekä pyritään parantamaan yhteiskuntaa. Innostamisen onnistuminen vaatii optimistista suhtautumista ihmiseen. Luottamusta, että jokaisella ihmisellä on kykyä päättää asioista ja toimia dialogisessa vuorovaikutuksessa älykkyyteen, etnisyyteen, ikään, sukupuoleen tai varallisuuteen katsomatta. Usko yhteisöön korostuu; ihmisen on mahdollista kasvaa dialogisen, yhteisöllisen suhteen kautta. Innostamista voidaan toteuttaa monella tavalla, joista tärkeimpiä ovat pedagogiikan, kulttuurin ja taiteellisten ilmaisujen toimintamuodot sekä sosiaaliset ja vapaa-aikaan kuuluvat virkistykelliset toiminnot. Näiden kaikkien tavoitteina on edistää ihmisten liittymistä yhteen ja lisätä kokemuksellista oppimista. (Kurki 2002: 128–132.) Suhtaudumme tarinapajoissa optimistisesti osallistujiin ja heidän kykyihin ja pyrimme luomaan tarinapajoihin dialogisen yhteisöllisen ilmapiirin. Tarinapajoissa yhdistyvät nämä kulttuuristen ja taiteellisten ilmaisujen toimintamuodot sekä sosiaalinen toiminta.

Sosiokulttuurinen innostamisen peruslähtökohtana on osallistuminen. Käytännössä tämä tarkoittaa ihmisten yhteistä, päämääräsuuntautunutta ja dialogiin pohjautuvaa toimintaa. Sosiokulttuurisen innostamisen avulla pyritään parantamaan ihmisten elämänlaatua ja se voi parantua vain ihmisten oman osallistumisen kautta. Osallistuminen on erilaisten persoonien yhteyttä, ei vain yhteen kokoontumista. Yksilöiden omat kyvyt ja tahto yhteisön kehittämiseen määrittää kehityksen rytmiä. Innostamisen tavoitteena on toiminnan kautta saada aikaan laadullisia muutoksia yhteiskunnassa. Innostamisen avulla on mahdollista tukea ihmisiä pohtimaan omia kokemuksiaan ja peilaamaan niitä muiden kokemuksiin. Tällöin ihminen alkaa hahmottamaan omaa paikkaansa ja päämääriään yhteisön historiassa, toteuttamaan tietoisesti solidaarisuutta ja välittämään muista. Sosiokulttuurisen innostamisen luonnetta kuvaavat spontaanisuus, ilmaisun herkkyyks ja luovuus. (Kurki 2002: 129–130.) Näemme sosiokulttuurisen innostamisen keskeisenä käsitteenä olevan osallistumisen olevan lähellä osallisuuden käsitettä, joka on työmme yksi tavoite. Tavoitteenamme on lisätä osallisuuden kokemuksia, joita voidaan lisätä osallistumisen kautta. Työssämme käytämme osallisuus käsitettä osallistumisen sijaan, koska miellämme osallisuuden kokemusten lisääntymisen seuraavan osallistumista.

Tarinankerronta haastaa käyttämään mielikuvista ja on siksi mitä suurimmassa määrin luovaa ja spontaania toimintaa. Luovuutta pyrimme herättelemään tarinapajojen aikana luomalla rauhallisen ilmapiirin ja antamaan riittävästi aikaa luovuuden heräämiselle. Otamme huomioon jokaisen yksilöllisen tavan lähestyä tarinointia ja annamme mahdollisuuden toteuttaa niitä. Jollakin luovuus voi herätä piirtämisen tai kirjoittamisen kautta, kun taas jollain voi olla helpompaa aloittaa tarinointi valitsemalla aihe valmiiksi kuvakorteista. Tavoitteenamme on ottaa jokaisen persoonalliset piirteet huomioon ja luoda kaikille mahdollisimman luontainen keino herätellä luovuutta. Pyydämme jokaisen sadustilanteen jälkeen osallistujia antamaan palautetta tarinankerronnasta ja näin haastamme heidät pohtimaan ja analysoimaan omia kokemuksiaan.

4.3 Innostajana tarinapajatoiminnassa

Ennen tarinapajoja teemme muutaman tutustumiskäynnin toimintakeskukseen, koska halusimme tutustua asiakkaisiin ja heidän arkipäiväänsä. Uskomme saavamme asiakkaita innostettua osallistumaan tarinapajoihin paremmin, kun he ovat tutustuneet meihin jo etukäteen. Kurjen (2002: 129–130) mukaan innostajan tulisi osallistua ihmisten arkeen ja yhteisön sisäisiin ihmissuhteisiin. Innostajan on tärkeää kyetä herättämään ihmisten aktiivista osallistumista. Innostajan tehtävänä on ryhmien herkistäminen aloitteelliselle toiminnalle, ihmisten yhdistäminen ympäristön kanssa sekä motivoida ihmisiä tutkimiseen, luovuuteen, reflektioon ja sosiaaliseen organisoitumiseen. Innostaja on eräänlainen katalysaattori, joka innostaa aloittamaan prosesseja, joissa ihmiset ovat itse prosessin toteuttajia. Osallistumisen syntymiseen tarvitaan motivoituneisuutta ja herkistymistä. Herkistämällä tarkoitetaan arkipäiväänsä elävien ihmisten herättelemistä, tietoisuuden koskettamista. Ihmisten huomio herätetään kohdistumaan toimintaan, joka on heidän elämänsä ja kokemuksensa kannalta arvokasta ja merkityksellistä. (Kurki 2002: 129–130.) Tarinapajojemme innostajina pyrimme herättämään osallistujissa luovuuden sekä aloitteellisuuden ja innostuksen tarinankerrontaan. Tutustumiskäynneillä haluamme rakentaa luottamuksellista suhdetta asiakkaisiin, jotta heidän on helpompi avautua tarinankerronnalle. Kerromme heille etukäteen tarinapajoista sekä e-kirjasta ja pyydämme heitä miettimään itselleen taitelijanimen halutessaan. Tämän tarkoituksena on toimia tarinapajaan orientoivana ja luovuutta herättelevänä tekijänä. Tarinankerronnan kautta osallistujat voivat kokea onnistumisen kokemuksia ja tuottaneensa jotain arvokasta ja tärkeää tarinan muodossa.

4.4 Sosiokulttuurisen innostamisen kolme ulottuvuutta

Sosiokulttuurisessa innostamisessa on kolme dimensiota: kasvatuksellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen. Innostamisen toiminta perustuu aina osallistavaan pedagogiikkaan, mutta innostaa voi monella tavalla. Kaikki sellaiset innostamisen keinot ovat sopivia, joiden avulla ihmiset saadaan vuorovaikutukseen toistensa kanssa. Innostamisen lähtökohtana on ihmisen arkipäivä; kohdataan ihmiset siellä, missä he ovat ja liikkuvat. Oleellista innostamisessa on demokraattinen, dialoginen suhde, joka pohjautuu toisen persoonan arvokkuuden ja autonomian kunnioittamiselle. Innostamisen periaatteina on, että ymmärretään ihmisten olevan autonomiaa, vapaita, ja kykeneviä ottamaan itse vastuun toimistaan. Toiminnan luonne on aina avointa ja vapaaehtoista. (Kurki 2008: 106–109.) Opinnäytetyömme tiimoilta järjestämässä tarinapajoissa nämä periaatteet toteutuvat hyvin. Kohtaamme toimintakeskuksen kehitysvammaiset asiakkaat ensin heidän arkisessa ympäristössään ja tasavertaisessa sekä kunnioittavassa dialogisessa suhteessa, joka mahdollistaa luottamuksellisen suhteen syntyminen sekä rohkaisee tarinan kertomiseen. Pyrimme luomaan tarinapajoihin vuorovaikutteisen arvostavan ilmapiirin. Kunnioitamme kehitysvammaisten autonomiaa ja korostamme toiminnan vapaaehtoisuutta.

Sosiokulttuurisen innostamisen tavoite on pyrkiä kulttuuriseen demokratiaan. Kulttuuriseen demokratiaan liittyy usko jokaisen ihmisen mahdollisuuksiin ja kykyihin vaikuttaa oman elämänsä laatuun ja osallistua aktiivisesti oman yhteisönsä kehittämiseen. Kulttuurisen demokratian saavuttamisen kannalta on tärkeää tukea kulttuurin vapaata ilmaisua, monimuotoista osallistumista toimintaan, yhdistysmuotoista elämää ja kulttuurisia liikkeitä. (Kurki 2008: 14, 58–59.) Opinnäytetyössämme haluamme toteuttaa kulttuurisen demokratian periaatteita. Osoitamme arvostusta ja uskoa kehitysvammaisten kykyihin tarjoamalla mahdollisuuden tarinankerrontaan ja oman tarinansa julkaisuun e-kirjassa.

5 Sadutusmenetelmä tarinapajan työkaluna

Sadutus on menetelmä, jonka avulla ajatuksista syntyy tarina. Sadutus on vastavuoroi- seen toimintakulttuuriin johdattava menetelmä. Se on kuuntelun ja kerronnan lisäksi toisen ajatusten vakavasti ottamista; uskomusta siihen, että jokaisella on ikään, kulttuu- riin, vammaisuuteen, koulutustasoon tai sukupuoleen katsomatta kerrottavaa (Riihelä 2006:58). Sadutus on tapa, jolla voi kertoa omista mietteistään ilman, että toinen arvioi tai tulkitsee tarinaa. (Karlsson 2005: 10–11.) Sadutus on kuuntelun, kohtaamisen, tiedon keräämisen, osallisuuden, oman kulttuurin tuottamisen ja yhdessä tekemisen mene- telmä. Sadutus ei ole kertomuksen kertomista vaan päähuomio on yhdessä tekemi- sessä. (Karlsson 2005: 114.)

Sadutusmenetelmä on suomalainen innovaatio, jonka kehittäminen on aloitettu Suo- messa 1980-luvulla (Riihelä 2006: 58). Koulupsykologi, valtiotieteen tohtori Monika Rii- helä kokeili kerrontaa lapsen itsetuntoa tukevana ja osaamista esille nostavana terapeut- tisena menetelmänä. Hänen aloitteestaan käynnistettiin 1990-luvun puolivälissä Satu- keikka-hanke, joka oli valtakunnallisen esi- ja alkuopetuksen Kuperkeikkakyyti-verkosto- hankkeen tutkimus- ja kehittämisprojekti. Satukeikka-projektin myötä menetelmää alet- tiin kutsua sadutukseksi ja siitä tuli laajasti sovellettu ja käytetty. Satukeikka-hankkeessa oli keskeistä nostaa näkyväksi lasten omaa kulttuuria ja heidän tuotoksiaan. Sadutus- menetelmää ja sen eri muotoja on tämän jälkeen kehitetty useiden tutkimusten kautta, jolloin sadutuksen vaikutus yhteisöllisyydelle ja osallisuudelle sekä leikin ja ilon elementit ovat tulleet näkyviksi. (Karlsson 2005, 100.)

Sadutuksessa tarinan kertoja on sadutettava ja sadun kirjaaja on saduttaja, joka toimii aktiivisena kuuntelijana. Sadutuksen yksinkertaisuus on siinä, että ainoat välineet ovat kirjaamiseen tarvittavat kynä ja paperi. Riihelä korostaa, että sadutus eroaa muista nar- ratiivisista menetelmistä sen neljän eri vaiheen vuoksi. Nämä vaiheet ovat tarinan kerto- minen, sen kirjaaminen äänne- ja sanatarkasti, tarinan lukeminen sekä korjausten teke- minen kertojan toiveiden mukaan. (Karlsson 2005: 44; Riihelä 2006: 58.)

5.1 Klassinen sadutus, aihesadutus ja ryhmäsadutus

Klassisen sadutuksen lisäksi keskitymme työssämme kokeilemaan aihesadutusta sekä ryhmäsadutusta. Nämä sadutuksen muodot soveltuvat parhaiten kehittämistehtävämme työmenetelmiksi ja ovat helpoiten sovellettavissa asiakkaiden henkilökohtaisia tarpeita vastaaviksi. Aihesadutusta on helppo hyödyntää tarinapajoissa, jos jollain on vaikeuksia keksiä tarinalleen aihetta. Aihesadutuksessa hyödynnämme alias junior-kortteja, joissa on selkeä kuva ja selkeästi yhdellä sanalla kirjoitettuna kuvaa selittävä sana. Ryhmäsadutus sopii toteutettavaksi tarinapajoihin, koska meillä on tarinapajoissa sopivan kokoiset ryhmät ryhmäsadutuksen toteuttamiseen ja ryhmätarinan kertominen voi toimia ryhmää yhdistävänä tekijänä ja lisätä osallisuuden kokemuksia.

Klassisessa sadutuksessa saduttaja sanoo sadutettavalle: ”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.” (Karlsson 2005: 11). Kertomuksen aihe on vapaa, saduttaja ei ehdota kertomukselle aihetta tai kyseenalaista sitä. Kertomus kirjataan sana sanalta samalla tavalla kuin sadutettava sen kertoo. Samalla saduttaja keskittyy kuuntelemaan kertomusta. Lopuksi saduttaja lukee kertomuksen ja sadutettavalla on mahdollisuus muuttaa sitä. (Karlsson 2005: 44.)

Aihesadutuksessa saduttaja joko antaa sadutettavalle valmiin aiheen, josta hänen tulee kertoa satu tai hän voi antaa sadutettavan keksiä itse aiheen jostain konkreettisesta asiasta, esimerkiksi piirustuksesta. Muuten aihesadutus noudattelee klassisen sadutuksen kaavaa eli kertomus kirjataan ylös niin kuin se on kerrottu, luetaan ääneen ja tehdään tarvittavat korjaukset. Tilanteissa, joissa saduttaja on antanut valmiin aiheen, ei yleensä ole saatu hyviä tuloksia, varsinkaan lasten parissa. Valmiin aiheen antaminen on yleensä estänyt kommunikaation syntymisen. Lisäksi on suositeltavaa aloittaa ensin klassisella sadutuksella, jotta saadaan syntymään toimiva vuorovaikutussuhde saduttajan ja sadutettavan välille. (Karlsson 2014: 44; Karlsson 2000b: 47.) Tarkoituksemme onkin aloittaa tarinapajat klassisella sadutuksella ja siirtyä sen jälkeen aihesadutukseen siten, että kertoja saa itse valita aiheen tarinalleen.

Ryhmäsadutuksessa noudatetaan klassisen sadutuksen kaavaa muuten, paitsi että sadun kertomiseen osallistuu useampi kuin yksi sadutettava, esimerkiksi kolme henkilöä.

Jos sadutettavia on kaksi, puhutaan parisadutuksesta. Tarinapajoissa toteutamme sadutusta 3-4 hengen ryhmissä. Ryhmäsadutuksen idea on, että samaa aihetta tarkastellaan jokaisen osallistujan näkökulmasta ja kaikki tuovat oman osansa satuun. Ryhmäsadulle on kuitenkin löydettävä sellaiset juonenkäännteet, että jokainen on niihin tyytyväinen; toisen ajatukset on osattava ottaa huomioon. Ryhmäsadutus toimintamuotona lisää ryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta ja antaa jokaiselle ryhmänjäsenelle oman paikan ryhmässä. Yhteenkuuluvuuden tunnetta voidaan rakentaa erilaisilla yhteisillä aktiviteeteilla, erityisesti jos ryhmän jäsenet ovat entuudestaan toisilleen vieraita. Myös ryhmän nimeämisellä voidaan lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Karlsson 2014: 34; Karlsson 2000b: 86–87.) Toimintakeskuksen asiakkaat tuntevat toisensa pitkältä ajalta ja ovat valmiiksi tottuneet työskentelemään yhdessä. Tämän vuoksi emme koe tärkeänä käyttää aikaa tarinapaja ryhmien jäsenten keskinäiseen ryhmäntymiseen tuomalla tarinapajoihin tarinoiden kertomisen lisäksi muita aktiviteetteja. Sen sijaan haluamme panostaa siihen, että jokaiselle tarinapajaryhmälle syntyisi oma identiteetti. Aloitamme ryhmän identiteetin rakentamisen antamalla osallistujille tehtävän keksiä ryhmälle nimi. Ryhmän oman nimen keksiminen toimii luovuutta herättelevänä tekijänä tarinapajojen alussa. Ryhmän oman identiteetin muodostuminen voi mielestämme lisätä uskallusta avoimuuteen ja lisätä turvallisuudentunnetta. Uskomme ryhmän oman identiteetin muodostuminen edesauttavan ryhmän yhteistyökykyä ja osallisuuden kokemuksia. Jokaisen tarinapajan alussa pyydämme osallistujia keksimään ryhmälle oman nimen. Tällöin paikalla ei ole toimintakeskuksen omien ryhmien edustajia, vaan ollaan uuden ryhmän jäseniä yhdessä keksimässä tarinoita.

5.2 Sadusta tarinaan

Itse sadutusmenetelmän kannalta emme näe oleellisena, pyydetäänkö sadutettavaa kertomaan satu vai tarina. Sadutusmenetelmän kehittäjänä tunnettu Liisa Karlsson puhuu luontevasti lähes synonyymeinä sekä tarinasta että sadusta (Karlsson 2014: 30–32). Pieniä eroja sadun ja tarinan välillä on: satu mielletään yleisesti ottaen fiktiiviseksi kertomukseksi, kun tarina voi puolestaan olla fiktiota, faktaa tai jotain siltä väliltä. Karlsson myös korostaa, että sadun ei tarvitse mukailla kaunokirjallisen tarinan rakennetta. Häninen puolestaan selventää tarinan olemusta: tarinan kaksi tärkeintä elementtiä ovat juoni ja ajallisuus. Tarinan juoni antaa sille merkityksen ja muodostaa tarinalle selkeän aloituksen, keskikohdan ja lopun. (Hänninen 2000: 19–20; Karlsson 2014: 31–32.)

Koska toimintakeskuksen asiakkaat ovat nuoria aikuisia, meistä tuntuu luontevammalta pyytää tarinapajaan osallistuvia kertomaan sadun sijasta tarina. Sadut mielletään usein kuuluvaksi lapsuuteen. Koemme tarina sanan neutraalimmaksi vaihtoehdoksi, koska sitä ei mielestämme mielletä kuuluvaksi tiettyyn ikäkauteen. Myös toimintakeskuksen työntekijöiden mielestä tarina-sana on parempi. Meille on tärkeää, että tarinapajan ilmapiiri on luonteva sekä tukee siihen osallistuvien itsetuntoa ja auttaa heitä kokemaan onnistumisen tunteita.

5.3 Sadutuksen sovellettavuus

Sadutusta voidaan käyttää monien erilaisten asiakasryhmien kanssa. Tähän mennessä sadutusta on sovellettu lasten, nuorten, maahanmuuttajien, aikuisten ja ikäihmisten parissa sekä työmenetelmänä esimerkiksi sosiaali- ja terapia-aloilla (Karlsson 2014: 85). Uskomme, että sadutus sopii käytettäväksi myös kehitysvammaisten parissa. Kehitysvammaisella on usein vaikea saada omaa ääntään kuuluviin ja siten tuntea olevansa osallinen yhteiskunnasta. Lisäksi monet kommunikaatioon liittyvät vaikeudet voivat häiritä kuulluksi tulemistä. Uskomme, että sadutuksen kautta kehitysvammaisen voi kokea tulevaisuutta kuuluksi. Opinnäytetyömme kautta voidaan saada arvokasta käytännön tietoa sadutusmenetelmän sovellettavuudesta kehitysvammaisissa. Tämä on tärkeää, koska sadutusmenetelmän käyttöä on tutkittu vähän tämän asiakasryhmän kanssa.

Eryteisesti lasten parissa sadutusmenetelmän käyttöä on tutkittu paljon ja siitä on saatu positiivisia kokemuksia. Sadutusmenetelmää kehittäneen ja tutkineen Kuperkeikka-verkoston tutkimusaineistosta nousi esille, että lapset kokivat olonsa hyväksi ja turvalliseksi sadutusmenetelmää käytettäessä ja he saivat onnistumisen elämyksiä. Lasten minäkäsitys vahvistui, itsetunto koheni ja lasten rohkeus ja aloitteellisuus lisääntyivät. Lapset saivat kokea hyväksyntää ja arvostusta, kun heidän tarinansa kuunneltiin ja hyväksyttiin sellaisena kuin he sen kertoivat. Sadutuksen kautta lasten oma kulttuuri tuli näkyväksi ja yhteisen toiminnan kautta sekä lapset että aikuiset kokivat yhteisöllisyyttä. (Karlsson 1999: 172–173.) Maahanmuuttajalasten parissa sadutus on auttanut opettelemaan uutta kieltä, lisännyt eri kulttuurien ymmärtämistä ja arvostusta sekä tuonut heidän äänensä kuuluviin. (Karlsson 2014: 110–111.)

Nuorten, aikuisten ja ikäihmisten sadutuksesta on myös positiivisia kokemuksia. Sadun sijasta on voitu pyytää kertomaan tarina tai kertomus, muuten sadutus on noudattanut tuttua kaavaa. Nuorille sadutus on tarjonnut keinon käsitellä omaan elämään kuuluvia kipeitäkin asioita. Se on myös auttanut luomaan yhteyttä nuoren ja aikuisen saduttajan välille. Myös aikuisten ja ikäihmisten parissa sadutuksen on koettu lisäävän yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lisäksi sadutuksessa ovat läsnä usein huumori ja ilo, kun aikuiset uskaltavat antaa tarinankerronnalle. Tarinan kertominen antaa tilaa niin muistellulle kuin mielikuvituksen käytöllekin. Työpaikoilla sadutus on auttanut työyhteisöä käsittelemään erilaisia tunnetiloja ja kehittämään yhdessä uusia ideoita työn tekemiseksi. (Karlsson 2014: 90–91, 98, 148–150, 155.)

Narratiivisia menetelmiä on käytetty myös vammaisten parissa tehdyissä tutkimuksissa. Susanna Lähteenmäki (2013) on tehnyt Miten elämä kantaa; Narratiivisen tutkimuksen puhevammaisten CP-nuorten elämäntarinoista. Hänen tutkimuksensa keskiössä on vaihtoehtoista kommunikointia käyttävien CP-vammaisten nuorten tarina elämästään; sen menneisyyden ja tulevaisuuden merkityksellisistä asioista. Lähteenmäki tutki sadutusmenetelmää käyttäen samoja nuoria aiemmin lisensiaattityönään silloin, kun nuoret olivat 8-10-vuotiaita. Väitöskirjaa tehdessään Lähteenmäki huomasi, miten tärkeitä nämä bliss-saduksi kutsutut sadut nuorille olivat. Bliss-symbolit pohjautuvat kiinankieleen ja ne käsittävät yhteensä sata perusmerkkiä, joita yhdistelemällä muodostetaan muita sanoja. Blisskieltä käytetään juuri mm. luku- ja kirjoitusvaikeuksia omaavien liikuntarajoitteisten lasten parissa. Lähteenmäki hyödynsi satuja uudessa tutkimuksessaan lukemalla niitä nuorille. Näiden bliss-satujen kautta nuorille syntyi muistoja ja tuntemuksia menneestä ajasta, joka johti vaikeidenkin asioiden pohtimiseen. (Lähteenmäki 2013: 14 - 15; von Tetzner – Martinsen 2000:24.)

Kehitysvammaisten parissa sadutusmenetelmää ei tietääksemme ole käytetty aiemmin. Pertti Rajala on kuitenkin käyttänyt työssään kehitysvammaisten kanssa sadutukseen osittain rinnastettavaa menetelmää. Rajala on 1990-luvun alusta tehnyt yhteistyössä kehitysvammaisten kanssa kirjoja ja vastannut kirjojen toimituksesta. Kirjojen aiheet ovat käsitelleet kehitysvammaisten aikuisten näkemyksiä mm. uskonnosta, rakkaudesta, seksistä, unelmista ja elämästä. Yksi kirjoista on PDF-kirja (Elämä nyt! 2003). Rajalan tavassa toteuttaa näitä kirjoja on yhteneväisyyttä sadutuksen menetelmään siinä, että kehitysvammaisen sanelee omat ajatuksensa ja Rajala kirjaa ne ylös. Hän on myös toteut-

tanut tätä menetelmää ryhmissä siten, että ryhmä on keskustellut jostain aiheesta ja jokaisen ajatuksia on kirjattu ylös. Myöhemmin niistä on toimitettu kirja. Eroina sadutusmenetelmään on kuitenkin, että Rajala ei kirjaa kehitysvammaisten ajatuksia sana- ja äännetarkasti, vaan saattaa muotoilla niitä luettavampaan sekä helpommin ymmärrettävään muotoon. Tämän jälkeen hän tarkistaa kertojalta, ovatko hänen ajatuksensa kirjattu ylös oikein ennen kirjan toimittamista. Rajalan mukaan kehitysvammaisten omia kirjoja toimittamalla heidän äänensä pääsee kuuluviin, muokataan vallitsevia yhteiskunnallisia asenteita kehitysvammaisia kohtaan ja vahvistetaan kertojien identiteettiä. Lisäksi kirjat antavat tietoa elämästä kehitysvammaisena ja kirjoja voidaan hyödyntää erilaisissa kehitysvammatyön aktiviteeteissa, esimerkiksi selkoryhmissä. (Rajala 2009: 163–164.) Tarinapajatoimintaan verrattuna erona Rajalan menetelmään on, että emme ensisijaisesti kirjaa kertojan ajatuksia ylös jostain tietystä elämään konkreettisesti liittyvästä asiasta vaan sadutusmenetelmällä haastamme kertojan käyttämään omaa luovuuttaan ja mielikuvitustaan. Myös tarinoiden kirjaamisessa käytämme sadutuksen periaatteita eli kirjaamme tarinat sana- ja äännetarkasti muokkaamatta niitä ilman kertojan ohjeistusta.

Uskomme näiden kaikkien edellä mainittujen positiivisten vaikutusten olevan mahdollisia käytettäessä sadutusmenetelmää kehitysvammaisten parissa. Sadutusmenetelmää käyttämällä toivomme kohottavamme osallistujien itsetuntoa luomalla heille mahdollisuuksia onnistumisen ja arvostetuksi tulemisen kokemuksiin. Tarinapajojen kautta myös kehitysvammaisten oma kulttuuri tulee näkyväksi. Toivomme, että opinnäytetyömme tuloksia sadutusmenetelmän käytöstä kehitysvammaisten parissa voidaan jatkossa hyödyntää uusien toimintamuotojen kehittämisessä.

5.4 Luovuuden ja kohtaamisen kautta kulttuurin tuottamiseen

Omassa työssämme keskitymme sadutusmenetelmää käyttämällä tukemaan kehitysvammaisten osallisuutta kirjalliseen kulttuuriin, sillä kehitysvammaisista kaikki eivät osaa lukea ja kirjoittaa. Koemme tärkeänä tukea kehitysvammaisten osallisuutta kirjallisesta kulttuurista käyttämällä menetelmää, jossa kirjoitus- ja lukutaito eivät ole oleellisia. Opinnäytetyön tuotos, e-kirja, olisi kulttuurin luomisen lisäksi myös keino, jolla kehitysvammaiset voisivat nauttia kertomistaan tarinoista. Lukemisen apuvälineeksi voi tabletille tai tietokoneelle ladata tekstistä puheeksi-lukutoiminnon, tällöin lukijan lukutaito ei olisi

oleellista ja kaikki voisivat hyötyä e-kirjasta ja nauttia kertomuksista. Tällaisia ruudunluo-kuohjelmia löytyy sekä ilmaisina että kaupallisina versioina. Esimerkiksi Papunetin sivulta löytyy latauslinkki ilmaiseen eSpeak-puhesynteesiohjelmaan, joka soveltuu myös suomenkielisen tekstin lukemiseen (Apuvälineitä lukemiseen 2015).

Sadutus on sekä luovaa toimintaa että kohtaamista. Luovana menetelmänä sadutus on paitsi uusien satujen ja tarinoiden luomista, myös tiedon tuottamista. Liisa Karlsson korostaa tiedon suhteellisuutta; elämäkokemukset (henkilökohtainen tieto) ovat ihmiselle itselleen oikeita. Sadutuksen tuottama tieto on niin sanottua kerronnallista tietoa sekä tietämystä, johon liittyy tuntemuksia, merkityksiä ja henkilökohtaista tietoa. Sadutuksella saatu tieto ei siis ole loogisrationaalista tietoa vaan hyvin henkilökohtaista, kertojan omasta kokemusmaailmasta nousevaa tietoa, jota vain hän voi kertoa. Vilma Hänninen tuo väitöskirjassaan esille yhtenä sosiaalipsykologisena näkemyksenä sen, että “- taide jäljittelee elämää ja elämä jäljittelee taidetta: ihmiselämä on elettyjen, koettujen ja kerrottujen tarinoiden kudelman.” (Hänninen 2000: 15). Tämän näkemyksen kautta Hänninen tarkastelee ihmistä sekä kulttuurin luojana että sen tuloksena; olipa kyseessä todellinen elämäntarina tai fiktiivinen kertomus, se on sekä ihmisen luomaa että kulttuuriin sidottua. (Hänninen 2000: 15; Karlsson 2014: 49, 72.) Sadutus osana kehitysvammatyötä voi tarjota uutta tietoa ja näkökulmaa kehitysvammaisen ihmisen elämästä hänen kokemusmaailmastaan kumpuavien tarinoiden kautta. Sadutuksen kautta kehitysvammaisen voi luovalla tavalla saada äänensä kuuluviin ja käsitellä jopa vaikeita asioita turvallisesti.

Narratiivisissa tutkimuksissa huomio kohdistuu yksilöiden elämään heidän itsensä kokemina ja niihin merkityksiin, joita he antavat elämälleen tarinoiden välityksellä. Narratiivinen tieto muodostuu dialogisesti tutkittavien kanssa keskustellen. Narratiivisessa tutkimuksessa painotetaan paikallista, henkilökohtaista ja subjektiivista tietoa yleistävän tiedon sijaan. Riihelä alleviivaa, että sadutusmenetelmä perustuu ajatukseen, että kaikilla ihmisillä on henkilökohtaista, omien kokemusten kautta kertynyttä tietoa, mikä ei näy muille. Sadutuksen avulla saduttajan on mahdollista päästä osalliseksi toisen ihmisen sisäistä dialogia. (Aaltola – Valli 2001: 129–130; Riihelä 2006: 58.)

Luovat menetelmät tarjoavat kehitysvammaiselle keinoja tutustua omaan persoonaan, kokea uutta, keskittyä sekä tunnistaa tunteita, mikä edelleen kehittää itsetuntemusta (Kaski ym. 2009: 219). Kaski ym. (2009:220) korostavat, että luovien toimintojen on tär-

keää vastata kehitysvammaisen toimintakykyä ja antaa mahdollisuus itseilmaisuuun hänen yksilöllisyytensä huomioiden. Luovan toiminnan menetelmänä uskomme sadutuksen toimivan juuri sen kohtaavan luonteen vuoksi. Sadutus ei ole vain toimintaa, joka tähtää valmiiseen satuun, se on kuuntelemista ja toisen ihmisen kertomuksen arvostamista (Karlsson 2014: 49).

6 Tarinoiden taival: ideasta e-kirjaan

6.1 Tarinapajatoiminnan ja e-kirjan toteuttamisen tavoitteet

Tarinapajatoiminnan tavoitteina on lisätä kulttuurisen demokratian toteutumista ja antaa kehitysvammaisille mahdollisuus osallistua kulttuurin luomiseen sekä tukea heidän osallisuuden kokemustaan ja sitä kautta itsetunnon vahvistumista. Tavoitteisiin pyrimme tarinapajatoiminnan ja tarinoista koottavan e-kirjan luomisen kautta. Tarinapajassa toimintakeskuksen asiakas saa kertoa ja kuvittaa tarinan sadutusmenetelmän mukaisin periaattein. Käytämme tarinapajoissa yksilö-, aihe- ja ryhmäsadutusmenetelmiä. Tarina on hyvä juuri sellaisena kuin se kerrotaan, eikä sitä muuteta, ellei kertoja itse halua sitä muuttaa. Tarinapajoihin saa halutessaan osallistua myös kuvittamalla kertomuksia. Tarinapajojen jälkeen kerrotuista tarinoista luodaan e-kirja.

Opinnäytetyöprojektimme käytännön toteutus koostuu viidestä eri vaiheesta: suunnitteluvaiheesta, kenttätö eli sadutusvaiheesta, satujen puhtaaksi kirjoittamisvaiheesta, e-kirjan luomisesta ja arviointivaiheesta.

Toiminnallisen osuuden kannalta on tärkeää aluksi tutustua huolellisesti erilaisiin sadutusmenetelmiin sekä työmme taustalla olevaan teoriaan. Tämä tapahtuu perehtymällä saatavilla olevaan tutkimustietoon, kirjallisuuteen ja artikkeleihin, jotka liittyvät työmme aihealueisiin. (Kananen 2012: 47–48, 55, 60–61).

6.2 Tarinapajan suunnittelu

Tarinapajatoiminnan suunnittelu alkoi jo keväällä, kun kävimme ensimmäisen kerran tutustumassa Etevan toimintakeskukseen toukokuussa. Esittelimme tuolloin ideamme e-kirjan luomisesta sadutusmenetelmää käyttäen ja kanssamme keskustelleet toimintakeskuksen ohjaajat innostuivat ideastamme. Neuvottelimme tuolloin alustavasti, miten tarinapajatoiminta kannattaa rakentaa ja millä aikataululla ne toteutetaan. Neuvottelun pohjalta päätimme sopia tutustumispäiviä toimintakeskukseen, koska asiakkaiden on helpompi lähteä mukaan uuteen toimintaan, jos he tuntevat vetäjät entuudestaan. Sovimme molemmille omat tutustumispäivät elo-syyskuulle. Tarinapajojen toteuttamisen

aikatauluksi sovimme syyskuun ja e-kirjan julkaisun ajankohdaksi lokakuun. Toimintakeskuksen työntekijöiden mielestä oli myös hyvä miettiä etukäteen sopivaa ryhmäkoko, sillä aikaa yhdelle tarinapajalle oli kerrallaan 2 tuntia. Päädyimme yhdessä työntekijöiden kanssa siihen, että sopiva ryhmäkoko olisi 3-4 henkeä, tällöin jokainen ehtisi kertoa oman tarinan ja kuvittaa sen. Tämä tietenkin tarkoitti käytännössä sitä, että jouduimme rajaamaan mahdollista osallistujien joukkoa.

Elo- ja syyskuun aikana sovimme tarkemmin tarinapajojen käytännön toteutuksista ja aikatauluista sekä hoidimme tutkimuslupa-asiat. Tutustumiskäyntien yhteydessä kartoitimme yhdessä toimintakeskuksen ohjaajien kanssa halukkaita tarinapajojen osallistujia. Olimme sopineet tarinapajat järjestettäväksi syyskuun aikana, mutta omaksi haasteeksi osoittautui kaikille sopivien aikojen löytäminen. Toimintakeskuksen viikko- ja kuukausiohjelmat sekä aikataulut ovat varsin tiiviitä ja pitkälle etukäteen suunniteltuja. Onnistuimme kuitenkin sopimaan kolme tarinapajaa syyskuun ajalle. Päätimme pitää kaksi ensimmäistä tarinapajaa läheisen kirjaston neuvotteluhuoneessa ja kolmannen toimintakeskuksen omissa tiloissa. Kirjaston neuvotteluhuone oli viihtyisä ja riittävän tilava. Siellä oli mukava kulmasohva sekä pöytiä ja tuoleja, joiden ääressä oli mahdollista piirtää. Kirjasto on asiakkaille ennestään tuttu paikka ja ajattelimme tilojen toimivan inspiraation lähteenä tarinoiden kerrontaan tarjoten samalla rauhallisen toimintaympäristön. Sovimme, että haemme asiakkaat toimintakeskukselta ja mukaan tulisi aina myös toimintakeskuksen ohjaaja. Tutustumiskäyntien perusteella tiesimme, joidenkin asiakkaiden tarvitsevan ohjausta julkisilla paikoilla liikkumisessa vaaratilanteiden välttämiseksi. Päätimme kulkea ryhmien kanssa heille entuudestaan tuttua reittiä, johon ei kuulu esimerkiksi teiden ylittämistä. Etukäteissuunnittelulla ja aktiivisella ohjauksella kirjastolle siirtymisten aikana pyrimme välttämään mahdolliset vaaratilanteet.

Kahteen ensimmäiseen tarinapajaan osallistujat oli sovittu ennakoon. Viimeisen tarinapajan pidimme toimintakeskuksen tiloissa erillisessä ryhmähuoneessa. Yhtenä syynä tilavalintaan oli se, että halusimme tarjota mahdollisimman monelle osallistumismahdollisuuden helposti omissa tiloissa. Viimeiseen tarinapajaan emme sopineet osallistujia ennakoon vaan jätimme kaikille mahdollisuuden osallistua. Toimintakeskuksen ohjaajat lupasivat etukäteen kartoittaa halukkaita osallistujia. Viimeisessä tarinapajassa oli tarkoitus toteuttaa ryhmäsadutusta, mikä mahdollisti suuremman osallistujamäärän kuin aiemmissa tarinapajoissa.

6.2.1 Sadutusmenetelmä tarinapajoissa

Olimme etukäteen valinneet tarinapajassa kokeiltaviksi sadutusmuodoiksi klassisen sadutuksen, aihe sadutuksen ja ryhmäsadutuksen. Tutustuttamme ensin toimintakeskuksen asiakkaisiin, meillä oli paremmin selvillä, miten näitä sadutuksen muotoja tulisi tarinapajoissa soveltaa. Klassisen sadutuksen osalta päätimme pidättäytyä sen alkuperäisessä muodossa eli sanoisimme tarinapajaan osallistuvalla: *“Kerro - - tarina, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.”* (Karlsson 2014: 26). Ainoana erona klassisen sadutuksen sekä aihe- ja ryhmäsadutuksen toteutuksessa oli, että käytimme tarinoiden kirjaamiseen kynän ja paperin sijasta kannettavaa tietokonetta. Päädyimme tietokoneen käyttöön siksi, että meillä oli käytössämme tarinapajoihin rajallinen aika, korkeintaan kaksi tuntia. Uskoimme, että tietokonetta käyttämällä aikaa säästyisi mahdollisimman paljon itse tarinan kertomiselle. Lisäksi emme nähneet tietokoneen käytön muuttavan sadutuksen asetelmaa olennaisilta osin. Keskustelimme etukäteen tietokoneen käytöstä myös toimintakeskuksen henkilökunnan kanssa ja heidän mielestään tietokoneen käyttäminen tarinoiden kirjaamiseen oli hyvä idea. Pohdimme aluksi myös nauhurin käyttöä sadutuksen tukena, mutta tulimme siihen tulokseen, ettei se palvelisi sadutuksen alkuperäistä ideaa demokraattisesta vuorovaikutuksesta (Karlsson 2000a: 92–93). Vaarana nauhurin käytössä olisi ollut, että meidän roolimme vuorovaikutuksessa olisi passivoitunut, kun kirjaamisen tarkkuus ei olisi ollut niin ehdotonta.

Aihe- ja ryhmäsadutuksen osalta päädyimme kokeilemaan Alias Junior -kortteja sadutuksen apuvälineinä. Idea tähän syntyi, kun sadutukseen ja tarinankerronta menetelmiin perehtyessämme löysimme Richard Lambertin, Andrew Rilstonen ja James Wallisin suunnitteleman ja John Nephewn julkaiseman Once Upon a Time tarinankerrontaan tarkoitetun korttipelin. Pelin ideana oli kertoa tarina pelikorttien johdattelmana. Kortit liittyivät tiettyihin tarinan vaiheisiin; alkuun, keskivaiheeseen tai loppuun. Korteissa oli myös kuvia sekä korttia kuvaava teksti. Näiden korttien kuvitus oli kuitenkin liian yksityiskohtaista ja epäselvää käytettäväksi tarinapajoissa. Lisäksi korttien tekstit olivat englanninkielisiä. (Lambert – Rilstone – Wallis n.d.) Pohdimme sopivaa vastinetta näille korteille ja löysimme Alias Junior -kortit. Niissä kuvat ovat selkeitä ja korttia kuvaava teksti kirjoitettu selkeästi yhdellä sanalla isoin kirjaimin. Alias Junior -korttien lisäksi päätimme kokeilla piirtämistä aihe sadutuksessa, mikäli kertojalla olisi vaikeuksia keksiä tarinaa.

6.3 Työhön liittyviä erityispiirteitä ja eettisyys

Arvioimme opinnäytetyöhön liittyviä eettisiä kysymyksiä ennakkoon Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden mukaan. Näiden ohjeiden pohjalta pyrimme kiinnittämään erityistä huomiota tarinapajaan osallistuvien itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingoittamisen välttämiseen ja yksityisyyteen sekä tietosuojaan. Kerroimme tarinapajasta suullisesti ja kysyimme osallistumishalukkuutta toimintakeskuksen asiakkailta. Korostimme asiakkaille, että he voivat osallistua tarinapajaan nimettöminä tai keksiä itselleen taiteilijanimen, eikä heidän henkilöllisyytensä paljastu missään vaiheessa, jos he eivät halua. Tarinapajaan osallistuminen oli myös täysin vapaaehtoista ja osallistumisen sai perua tai keskeyttää missä vaiheessa tahansa. (Ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettiset periaatteet n.d.)

Halusimme tarjota mahdollisimman monelle mahdollisuuden osallistua tarinapajaan, mutta mietimme, miten voimme eettisesti valita asiakkaat ja miten osallistuvien määrä rajataan, jos innokkaita osallistujia olisi paljon. Päädyimme siihen, ettemme aluksi yleisesti mainosta tarinapajaa vaan tarjoamme sitä vain osalle toimintakeskuksen asiakkaista. Kartoitimme tarinapajaan halukkaat osallistujat ennakkoon tehtävien tutustumiskäyntien yhteydessä yhteistyössä toimintakeskuksen työntekijöiden kanssa ja kysyimme osallistumishalukkuutta aluksi seitsemältä asiakkaalta. Kaksi kysytyistä kieltäytyi osallistumasta. Eräs asiakas kuuli ohimennen tarinapajasta ja innostui ideasta, joten annoimme hänelle mahdollisuuden osallistua. Kahteen ensimmäiseen tarinapajaan sovimme etukäteen kolme osallistujaa kumpaankin. Viimeiseen toimintakeskuksen tiloissa järjestettävään tarinapajaan halusimme antaa osallistumismahdollisuuden niille, jotka eivät olleet mukana kahdella ensimmäisellä kerralla.

Pyrimme siihen, että kaikki osallistujat ymmärsivät, millainen tarinapaja on ja millainen toteutettava e-kirja tulisi olemaan. Tarinapajaan osallistujilla oli erilaisia tapoja kommunikoida ja otimme huomioon jokaiselle luontaisen tavan tuottaa tarina. Tarinapajoissa meillä oli erilaisia tapoja herätellä mielikuvitusta tarinankerrontaan esimerkiksi piirtäminen tai kuvakortit.

Opinnäytetyömme suunnittelussa ja sen toteutuksessa pyrimme myös siihen, että tarinapajaan osallistumisesta ja sen pohjalta julkaistavasta e-kirjasta ei koidu haittaa toimintakeskuksen asiakkaille. Yksi tähän liittyvä eettinen periaate koskee tekijänoikeuksia.

Sadun kertojalla on aina tekijänoikeus kertomaansa satuun (Karlsson 2014: 41). Jokainen sadutettava joko antoi luvan sadun julkaisemiseen e-kirjassa tai kielsi sen. Suunnitelimme erityiset Tarinapaja-sopimukset (Liite 1) niiden osallistujien kanssa, jotka antoivat luvan tarinan julkaisuun e-kirjassa. Sopimuksen pääasiallinen tarkoitus oli vahvistaa kertojan oikeutta omaan tarinaan. Sopimukset jäivät asiakkaalle itselleen ja toimintakeskuksessa säilytettäväksi. Lisäksi, jos sadutettava itse niin halusi, hän sai käyttää taiteilijanimeä e-kirjassa oikean nimensä sijasta. Samalla myös hänen henkilöllisyytensä pystyttiin salaamaan. Taiteilijanimi ja sadutettavan oikea nimi kirjattiin tällöin sopimukseen (Liite 1). E-kirjan julkaisun laajuuden suhteen Eteva ja toimintakeskus voivat itse määrittää, ketkä pääsevät julkaisua lukemaan. ISSUU:lla on mahdollista rajata lukijaryhmää kirjan julkaisuvaiheessa tai se voidaan esimerkiksi julkaista Etevan omilla sivuilla, jolloin kaikki sivuilla vierailijat pääsevät lukemaan sitä. (Ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettiset periaatteet n.d.)

Kiinnitimme opinnäytetyössämme huomiota toimintakeskuksen asiakkaiden yksityisyyteen ja tietosuojaan. Allekirjoitimme salassapitosopimuksen toimintakeskuksen kanssa. Opinnäytetyömme toteutukseen emme tarvinneet asiakkaiden henkilökohtaisia asiakastietoja. Tarinapajan ohella oman arvioinnin tukena käytettävään toimintapäiväkirjaan (Liite 2) emme myöskään kirjanneet asiakkaiden nimiä tai muita tietoja, sillä arvioinnin painopiste oli sadutuksessa. Sadutusmenetelmän arvioinnissa oli tarkoitus kiinnittää huomiota muun muassa asiakkaiden kokemuksiin tarinapajasta ja eri sadutusmetodien soveltuvuudesta. (Ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettiset periaatteet n.d.)

6.4 Tarinapajan toteutus

Tarkoituksenamme oli toteuttaa yksilö-, ryhmä- ja aihesadutusta. Tarinapajoissa asiakkaat saivat kertoa tarinoita sadutusmenetelmän periaatteiden mukaisesti ja sovelsimme niitä tarpeen mukaan. tarinat kirjattiin samalla kannettavalle tietokoneelle ja luettiin asiakkaalle aina lopuksi, jolloin hänellä oli mahdollisuus muuttaa tai korjata tarinaa itselleen mieleiseksi. Asiakkaiden oli mahdollista halutessaan kuvittaa oma tarinansa. Järjestimme tarinapajoihin tätä varten piirustuspaperia ja erilaisia, laadukkaita värikyniä. Aihesadutuksen tukena hyödynsimme Alias junior -pelikortteja niiden selkeyden vuoksi. Ryhmäsadutusta varten varasimme tiimalasin, jolla rajasimme kaikille saman ajan tarinankerrontaa varten.

Sovelsimme työssämme kvalitatiivisen tutkimuksen periaatteita, koska työmme on monimuotoinen ja jouduimme soveltamaan sekä sadutuksen menetelmiä että aiempaa tutkimustietoa sadutuksesta muiden kohderyhmien osalta. Sadutusmenetelmien käytöstä aikuisten ja lasten parissa oli runsaasti tietoa saatavilla. Meillä ei kuitenkaan ollut tietoa siitä, soveltuvatko nämä menetelmät sellaisenaan käytettäväksi kehitysvammaisten parissa vai onko niitä tarpeellista muokata. Kvalitatiivinen näkökulma auttoi parhaiten arvioimaan kehittämistehtävämme tuloksia. Sadutuksesta saadut tulokset esitettiin sanallisesti, sillä työmme luonteen kannalta oli oleellista ymmärtää ja kuvata kehitysvammaisten sadutusta ilmiönä. (Kananen 2012: 29, 56.)

6.4.1 Ensimmäinen tarinapaja: Pantterit ja Jaguaarit

Ensimmäiseen tarinapajaan osallistui kolme toimintakeskuksen asiakasta, mukaan tuli myös toimintakeskuksen ohjaaja. Olimme suunnitelleet tähän tarinapajaan sekä yksilöettä ryhmäsadutuksen kokeilemista. Aloitimme tarinapajan käymällä läpi, mitä tulemme tekemään ja sopimalla yhteisistä säännöistä. Kerroimme myös, että jos haluaa, niin oma tarina on mahdollista saada julkaistuksi e-kirjassa. Koska kehitysvammaisilla on usein vaikeuksia ymmärtää abstrakteja asioita, tarkensimme osallistujille konkreettisen käsitteen kautta, mikä e-kirja on: kirja, jota ihmiset voivat lukea tietokoneen ruudulta (Kartio 2009: 64 - 65, 88). Lisäksi kysyimme, haluaako joku kertoa oman tarinan niin, että muut eivät ole kuulemassa. Olimme varautuneet siihen, että jos joku haluaa kertoa tarinan omassa rauhassa, niin muut voivat tarinan kertomisen ajaksi siirtyä piirtämään neuvotteluhuoneen ulkopuolella olevaan rauhalliseen ajanvietto- ja lukutilaan. Kukaan osallistujista ei halunnut kertoa tarinaa niin, että muut eivät ole paikalla. Aluksi osallistujat saivat keksiä tarinapajalle nimen, nimeksi valikoitui Pantterit - Jaguaarit tarinapaja. Nimen keksimisen tarkoituksena oli auttaa orientoitumaan tarinapajaan ja tarinoiden kertomiseen. HavaitSIMME, että osallistujat ottivat tarinapajaan osallistumisen tosissaan heti alusta ja keskittyivät omaan tekemiseen antaen muille osallistujille työrauhan.

Tarinointi aloitettiin klassista yksilösadutusmenetelmää käyttäen eli kertoja valitsi itse aiheen tarinalleen. Jokainen osallistuja kertoi oman tarinan. Yhden kertoessa tarinaa muut piirsivät ja värittivät omaan tarinaansa kuvitusta. Kysyimme, halusiko joku aloittaa tarinan kerronnalla ja halusiko joku mieluummin piirtää ensin. Yksi asiakas oli heti valmiina aloittamaan tarinankerronnan ja hänellä oli jo tarina valmiiksi mielessään. Kahdella muulla

osallistujalla ei ollut oikein ideaa, mistä tarinan kertoisi. Ehdotimme heille, että he voisivat aloittaa piirtämään ja kertoa sitten tarinan, joka liittyy piirrokseseen. Korostimme kuitenkin, että tarinan ei ole pakko liittyä piirustukseen vaan se voi liittyä myös johonkin muuhun aiheeseen. Tarinan aiheen valinta piirtämisen avulla toimi. Ensimmäinen tarinan kertoja oli kertonut oman tarinansa alle viidessä minuutissa, kun seuraavan kertojan vuoro tuli. Kysyimme, oliko joku jo ehtinyt keksiä aiheen tällä välin ja yksi osallistuja sanoi keksineensä. Hän kertoi oman tarinan liittyen aloittelemaansa piirustukseen. Myöhemmin myös kolmas osallistuja kertoi tarinan oman piirustuksensa kautta. Jokainen tarinankertoja nimesi itse tarinansa ennen sen kertomista. Jokaisen tarinan jälkeen luimme ne ääneen kertojille ja kysyimme, haluavatko he korjata niissä jotakin. Kaikki kertojat olivat kuitenkin tyytyväisiä tarinoiden kirjaamiseen, eikä muutoksia yksilötarinoihin tarvinnut tehdä.

Tarinat syntyivät osallistujilta loppujen lopuksi helposti ja nopeasti, joten heillä oli mahdollisuus halutessaan kertoa useampi tarina. Yksi asiakkaista käytti mahdollisuutta hyväkseen ja kertoi yhteensä neljä tarinaa. Muut halusivat keskittyä kuvittamaan omaa tarinaansa. Olimme etukäteen hieman jännittäneet sitä, alkaako joku jäljittelemään toisen jo aiemmin kertomaa tarinaa. Tämä pelko osoittautui kuitenkin aiheettomaksi. Syntyneet tarinat olivat kaikki erilaisia, kukaan ei ottanut toisen tarinasta mallia vaan keksi tarinan täysin itse. Tarinoiden skaala oli laaja: osa oli täysin fantasiaa, osa enemmänkin realistisia oman elämän tarinoita. Jotkin tarinoista olivat hurjia kauhutarinoita, joissa tapahtui pelottavia asioita.

Six legendary warriors:

Kaksi semmoista legendaarista demonia ja ne muut on semmoisia tuulen lohikäärmeitä. Sitten siellä maailmassa on sekoittunut semmoisia hirviöitä ja lohikäärmeitä ja ne yrittää tuhota maailman. Sitten yhdessä on nimeltään johtaja Zoromor ja hän johtaa erilaisia ja hän haluaa hallita maailmaa ja tehdä oman valtakuntansa. Niin kuin puolustajien pitäisi estää häntä ja lopulta saada kaikki muut viholliset heitä uhkaavat. - Fantasian luoja

Kukkia poimitaan:

Kukka tehdään, kun jollain on juhlapäiviä. Jollain on syntymäpäivä tai nimipäivä. Kukkia tarviin hautajaisissa. Ja kukkia myös nähdään tiellä. Ja maisemia. - Tanja kukkia

Tarinoiden joukossa oli myös romanttinen tarina, joka sisälsi eroottisia kohtauksia. Tarinan intiimiys sai meidät hieman hämillemme. Emme olleet varautuneet näin seksuaaliin tarinoiden, joten koimme hieman haastavaksi ohjaajina reagoida tarinaan neutraalisti. Emme halunneet reaktiomme lannistavan tarinan kertojaa ja jättävän huonoa kuvaa tarinapajaan osallistumisesta, joten annoimme kertojan kertoa tarinansa loppuun ja yritimme suhtautua siihen kuten muihinkin tarinoiden. Kertoja kuitenkin huomasi meidän olevan hieman hämillämme ja kysyi, mistä se johtui. Vastasimme, että tarina on hieno rakkaustarina, mutta sen henkilökohtaisuus sai meidät hämmentymään. Kertoja tuntui ymmärtävän tämän vastauksen. Mietimme muiden tarinapajaan osallistuvien reaktioita tarinaan, mutta he tuntuivat keskittyvän omien piirustustensa tekemiseen, eivätkä ainaakaan näyttäneet reagoivat tarinaan mitenkään. Romanttisen tarinan kertoja oli yksi innokkaimmista tarinoidenkertojista tarinapajoissamme. Hän kertoi tarinapajojen aikana yhteensä kuusi tarinaa ja osallistui lisäksi kolmen ryhmätarinan kertomiseen. Hän oli ker-tonut kauhutarinoita ennen romanttisen tarinan kertomista, joten siksi tämä tarina tuli hieman yllätyksenä. Meidän olisi ehkä ollut hyvä tiedostaa etukäteen, että tarinapajoihin osallistujat saattavat kertoa tämänkaltaisia tarinoita ja miettiä yhteisiä pelisääntöjä sen suhteen, minkälaiset tarinat ovat tarinapajoihin liian henkilökohtaisia.

Yksilötarinoiden jälkeen toteutimme ryhmäsadutusta aiheiden pohjalta. Osallistujat saivat valita kuvakorteista mieleisensä aiheen ja aloittaa tarinan, jonka jälkeen seuraava jatkoi samasta aiheesta. Tarinan kerronnan rajaus onnistui hyvin tiimalasin avulla. Ryhmäsadutuksen käytännön toteutus onnistui hyvin, kaikki saivat kerrottua omalla vuorollaan ja maltoivat antaa muiden kertoa rauhassa omalla vuorollaan. Olimme suhtautuneet hieman varauksella ryhmäsadutuksen onnistumiseen, sillä jokaisen asiakkaan vuorovaikutustaidot ovat yksilölliset. Kaikki kuitenkin pysyivät valitussa aiheessa ja jatkoivat luontevasti siitä, mihin toinen oli jäänyt.

Viulukonsertti

Me ollaan aika paljon konserteissa. On ollut paljon väkeä. Ja on kuunnellut aika paljon musiikkia. Ja on ollut aika kiva konserttia. Mutta yksi ihminen ei oikein pitänyt konsertista ja hän halusi lopettaa koko yhtyeen. Sitten hän häipyi konsertista ja pyytää alkoi ystäviään lopettamaan tämän yhtyeen ja aloittamaan oman bändin. Yksi nuori tyttö meni lavalle, teki jotain herkkää biisiä ja tyttöbändi teki vähän rokkia ja räppii ja yhtäkkiä sinne tuli yks mies mukaan ja yksi mies tuli sinne naisten kanssa räppäämään. - Ahmet Haukkala, Fantasian luoja ja Tanja kukkia

Tarinapajoihin osallistujat antoivat positiivista palautetta tarinoiden kertomisen jälkeen. He kertoivat tarinankertomisen tuntuneen hyvältä, kivalta ja mukavalta. Kaikki osallistujat halusivat omat tarinansa julkaistavan e-kirjassa, josta he tuntuivat olevan hyvin innoissaan. Tarinoiden julkaisemisesta e-kirjassa tehtiin osallistujien kanssa lopuksi Tarinapaja-sopimus (Liite 1), jolla turvataan tarinankertojan tekijänoikeus omaan tarinaan, sillä kertojat halusivat käyttää taiteilijanimeä. Samalla Tarinapaja-sopimuksen oli tarkoitus toimia innostavana elementtinä ja tukea kertojan omistajuutta omaan tarinaan sekä itse tarinapajaan.

Lopussa kiitimme kaikkia osallistumisesta tarinapajaan ja pyysimme vielä kommentteja tai parannusehdotuksia. Tässäkin tilanteessa saimme positiivista palautetta osallistujilta, saimme kommentteja kuten kivaa, ok tai mukavaa, parannusehdotuksia ei tullut. Omat havaintomme tukivat saamaamme palautetta, että tarinoiden kertominen oli tuntunut osallistujista hyvältä. Havaitimme piirtämisen ja Alias Junior -kortit erityisen hyödylliseksi, jos osallistujalla oli vaikeuksia päästä alkuun tarinan kertomisessa. Ryhmäsadutusten onnistuminen yllätti meidät molemmat, sillä olimme varautuneet siihen, että ne voivat olla joillekin osallistujille haasteellisia. Ryhmäsadutukset onnistuivat mielestämme parhaiten, sillä niihin tuli kuuluviin jokaisen osallistujan ääni.

6.4.2 Toinen tarinapaja: Seeprat ja Merenneidot

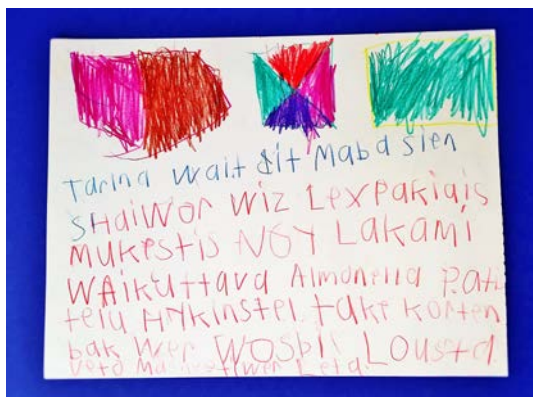
Tarinapaja järjestettiin aamupäivällä kirjaston neuvotteluhuoneessa, jonne haimme osallistujat toimintakeskukselta. Mukaamme tuli myös yksi toimintakeskuksen ohjaaja. Osallistujat eivät olleet samoja, kuin edellisessä tarinapajassa eli toiminta oli heille uutta. Olimme suunnitelleet kokeilevamme sekä yksilö-, aihe- että ryhmäsadutusta. Aloitimme toisen tarinapajan samaan tapaan kuin edellisen eli kertomalla, mistä tarinapajassa on kyse ja mitä tullaan tekemään. Kerroimme myös e-kirjasta konkreettisia ilmaisuja käyttäen, mikä se on (Kartio 2009: 88). Kysyimme myös tältä ryhmältä, haluaako joku kertoa tarinan omassa rauhassa, jolloin muut voivat tarinan kertomisen ajaksi siirtyä piirtämään neuvotteluhuoneen ulkopuolella olevaan rauhalliseen ajanvietto- ja lukutilaan. Kukaan osallistujista ei kokenut tarvetta kertoa tarinaa niin, että muut eivät ole paikalla. Osallistujat saivat jälleen päättää ryhmälle nimen. Nimeksi valikoitui Seeprat - Merenneidot tarinapaja.

Tämän ryhmän haasteeksi osoittautui tarinoiden keksiminen. Aloitimme tarinoinnin samalla perinteisellä yksilösadutusmenetelmällä kuin edellisessä tarinapajassa. Olimme etukäteen saaneet neuvona toimintakeskukselta, että yhden osallistujan kanssa kannattaa käyttää erilaista lähestymistapaa: antaa hänen ensin kirjoittaa itse tarina paperille ja sitten keskustella tarinasta yhdessä. Varmistimme tarinapajan alussa, haluaako kyseinen osallistuja tehdä mieluummin näin. Osallistuja ilmaisi haluavansa näin toimittavan. Annoimme hänelle kirjoitus- ja piirustustarvikkeita, jolloin hän ryhtyi heti toimeen. Toinen osallistuja sanoi, ettei hän keksi tarinaa ja hän oikeastaan haluaisi mieluummin piirtää. Sanoimme, että tarinan kertominen ei ole pakollista ja hän voi keskittyä rauhassa piirtämiseen. Kysyimme kolmannelta osallistujalta, haluaisiko hän aloittaa. Hän halusi aloittaa tarinan kertomisen, mutta ilmaisi vaikeuden keksiä aihetta. Asettelimme pöydälle kaikkien nähtäville Alias Junior -kuvakortteja, joita voisi käyttää apuna tarinan keksimisessä.

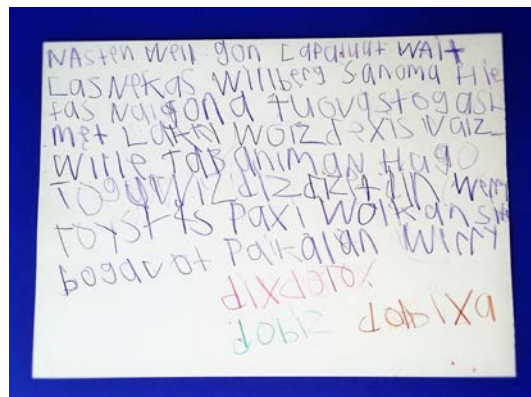
Ensimmäinen tarinankertoja yritti ensin miettiä itse tarinaa, mutta valitsi lopulta itselleen neljä kuvakorttia. Kuvakorttien valinnan jälkeenkin aikaa kului noin 20 minuuttia, ennen kuin hän keksi tarinan. Alkuun päästyään tarinaa alkoi syntyä helposti, kertoja todella intoutui tarinankerronnan pauloihin ja tarinasta muotoutui monivaiheinen ja pitkä. Kertoja osoitti tarinan kertomisen aikana innostusta niin ilmein kuin eleinkin ja ihmetteli välillä itsekkin, miten paljon tarinaa nyt tulee kun "vauhtiin pääsi". Oma haasteensa oli tarinan kirjaamisessa, sillä tarinaa syntyi niin nopeassa tahdissa, että kertojaa piti muutaman

kerran pyytää odottamaan, että tarinan ehtii kirjata tietokoneelle. Keskeytyksistä huolimatta kertoja osasi jatkaa yhtä innostuneesti tarinaansa siitä, mihin jäi. Tarinan kertominen kesti yhteensä noin 25 minuuttia. Oli ilahduttavaa huomata innostus tarinankerronnassa, mutta toisaalta tilanne oli hieman haastava siltä osin, että jouduimme miettimään ajankäyttöä ja varmistamaan kaikille riittävän ajan kertoa omaa tarinaa. Jouduimme rajaamaan ajankäyttöä hieman ja kertomaan tarinankertojalle, että hän joutuu kohta lopettelemaan tarinaansa, että muut ehtivät kertoa omansa. Annoimme hänelle aikaa lopettaa tarinansa haluamallaan tavalla. Kertoja ei vaikuttanut pahastuvan, vaan ymmärsi tilanteen ja keksi tarinalleen mieleisensä lopun. Luimme lopuksi koko tarinan läpi ja kysyimme, haluaako hän jotain korjattavan. Teimme muutamia muutoksia tarinaan ja luimme sen uudelleen läpi. Kertoja oli omaan tarinaansa silminnähdessä tyytyväinen ja ilmaisi itsekin ihmettelynsä ja tyytyväisyytensä kertomaansa tarinaa kohtaan; miten aluksi aiheen keksiminen oli ollut vaikeaa, mutta lopputulos oli niin hyvä.

Seuraava tarinankertaja oli kirjoittanut kaksi tarinaa ja piirtänyt kuvia niihin liittyen. Hänen kirjoittamansa tarinat eivät olleet ymmärrettävää tekstiä, mutta niistä oli tunnistettavissa joitakin yksittäisiä sanoja.

Tarina painostuksesta ja kultaisesta joudesta: vasemmalla ylhäällä Maba, keskellä Almonella ja oikealla hykinstelyalue.

Tarina: Pentu ja vaari.

Lähdimme rohkeasti kyselemään häneltä, mitä tarinoissa tapahtui. Hän sai kertoa tarinoistaan ja kuvistaan omin sanoin. Vuorovaikutus oli kuitenkin siltä osin haasteellista, että kertoja osoitti aina tekstistään yksittäisiä sanoja tai piirtämiään kuvia. Niiden merkitysten kertomiseen kertojaa piti kuitenkin rohkaista aina lisäkysymyksillä: Mitä tässä tapahtuu? Mitä tämä tarkoittaa tai esittää? Mitä tarinassa sitten tapahtuu? Kertomuksen

kirjaaminen ylös tapahtui siis kysymysten kautta ja siinä mielin useammassa vaiheessa kuin muiden kanssa. Lopuksi tarinat luettiin ääneen ja kertoja sanoi niiden olevan oikein kirjattuja. Molemmista tarinoista rakentui omalla tavallaan selkeä kokonaisuus, joissa on mielenkiintoisia yksityiskohtia. Jopa toinen tarinapajan ohjaajista oli päätenyt mukaan toiseen tarinaan. Kertoja nimesi itse molemmat tarinat.

Tarina painostuksesta ja kultaisesta jousesta:

Tässä tarinassa on hienoja värejä ja hieno kuvio. Tässä on semmonen konsertti juttu, missä ollaan ja liikutaan ja tehdään kaikkia liikkeitä, vähän niin kuin tanssia. Siellä konsertissa kuunnellaan. Ja siellä on myös taidenäyttely. Yhden taideteoksen nimi on Maba ja toisen taideteoksen nimi on Almonella. Ja sitten tarinassa on korttipakka ja sillä käännellään kortteja. Ja sitten tarinassa voimistellaan, tehdään voimisteluliikkeitä "hykinstely". - Joltsu

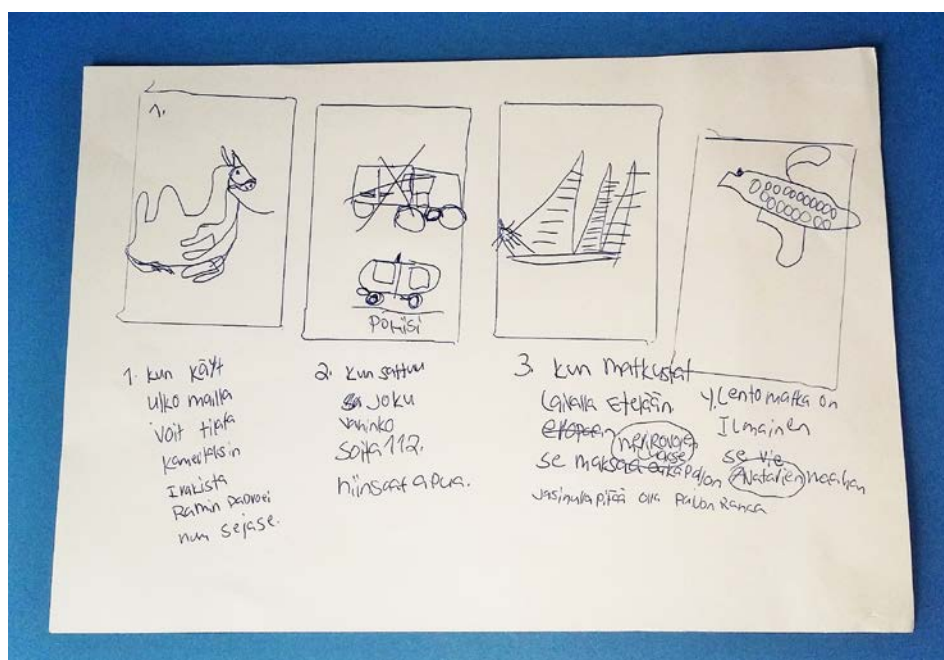
Pentu ja vaari:

Tarinassa on Volga-joki ja siellä mennään veneellä tai jollain. Tarinassa on myös lapaluut, joita voi nähdä jossain talossa. Tarinassa on myös sanomalehti, jossa lukee "Tervetuloa näyttelyyn Sanomataloon" ja kertoo, mitä kaikkea siellä on. Ja Las Vegas liittyy tähän mediapajaan ja tässä tarinassa on myös tarinapaja, jossa on kivaa. Ja tarinassa on myös jonglöörausta, jota tekee Mirva. Tarinapajassa myös väritetään ja leikataan. - Joltsu

Kolmas osallistuja ilmoitti halukkuutensa sittenkin kertoa oman tarinan. Hänen tapansa lähestyä asiaa oli mielenkiintoinen. Hän oli kuvakorttien innoittamana piirtänyt omia vastaavia kuvakortteja paperille ja lisäksi kirjoittanut niihin liittyen kuvien aiheita. Hän oli siis laatinut kuvakäsikirjoituksen tarinastaan. Hän oli suunnitellut tarinassa seikkailevat hahmot, millä kulkuvälineellä he liikkuvat ja minne he menevät.

Tarinan päähenkilöt vasemmalta ylhäältä alkaen: Johnny Depp, Robin, Lordi, Naeitiry Avatar, Vilttitossu ja Conchita Wurst.

Tarinan kulkuneuvot vasemmalta alkaen: kameli, ambulanssi ja poliisi, laiva ja lentokone.

Tarinassa on päähenkilöt ja eri maita ja paikkoja ja erilaisia tapoja liikkua. Tarinan päähenkilöt ovat Johnny Depp, Robin, Lordi, Naeitiry Avatar, Vilttitossu ja Conchita Wurst. Sitten ne saa päättää meneekö ne niin ku kamelilla, laivalla vai lentokoneella. Sit jos sattuu, joku vahinko jossain maassa niin sitten tarvitaan poliisi, paloauto tai ambulanssi. Sit ne voi mennä joko Venäjälle, Afrikkaan tai Suomeen. Tai sit voi myös mennä avaruuteen, eläintarhaan ja muumimaahan tai kuntosalille. - Avatar

Osallistuja tarvitsi hieman apua alkuun pääsemiseksi tarinan kerronnassa. Kyselimme häneltä, mitä hän on piirtänyt ja miten tarina kenenkin hahmon kohdalla menisi. Omien suunnitelmiansa pohjalta hän kertoi mielenkiintoisia tarinoita jokaisen hahmon vaiheista. Kun hän oli käynyt läpi kaikki piirtämänsä hahmot, hän keksi vielä uuden, josta halusi ehdottomasti kertoa tarinan. Viimeisen tarinan yksityiskohdat olivat myös uusia eli hän pääsi ensin kuvakäsikirjoitustaan hyödyntämällä lopulta vapauttamaan itsensä täysin tarinan kerrontaan.

Tämän ryhmän kanssa ehdimme vain yksilö- ja aihesadutukset, koska kaikkien kertomat omat tarinat olivat huomattavasti pidempiä kuin edellisen ryhmän tarinat tai niiden kirjaimiseen oli muuten kulunut enemmän aikaa. Myös tämän ryhmän kanssa teimme lopuksi Tarinapaja-sopimukset (Liite 1). Osallistujista kaksi antoi luvan julkaista oman tarinansa e-kirjassa. Kiitimme osallistujia ja kysyimme heiltä mitä he olivat mieltä tarinapajasta ja saimme heiltä positiivista palautetta. Kysyttäessä, mikä tarinapajassa oli ollut parasta, yksi osallistuja vastasi: "Että sai itse tehdä". Toisten mielestä Alias Junior -kortit olivat olleet parhaita. Kun kysyimme, olisiko jotain voinut tehdä eri tavalla, emme saaneet kehittämisehdotuksia. Saamamme palautteen ja omien havaintojemme perusteella tarinan kertominen selvästi innoitti osallistujia, mutta tarinankerronnan apuna olleet Alias Junior -kortit osoittautuivat hyödyllisiksi, kun kertojalla oli vaikeuksia päästä alkuun tarinan kertomisessa.

6.4.3 Kolmas tarinapaja: Mysteerisydän

Kolmas tarinapaja järjestettiin aiemmista tarinapajoista poiketen iltapäivällä toimintakeskuksen tiloissa. Olimme suunnitelleet keskittyvämmä tällä kertaa ensisijaisesti ryhmäsadutukseen. Halusimme antaa kaikille mahdollisuuden osallistua viimeiseen tarinapajaan

ja pyrimme tekemään siihen osallistumisen mahdollisimman helpoksi järjestämällä tarinapajan toimintakeskuksen tiloissa.

Olimme etukäteen sopineet, että tarinapaja pidetään yhdessä toimintakeskuksen ryhmähuoneessa. Tila soveltui tarinapajan pitämiseen hyvin; se oli riittävän tilava ja siinä oli pitkä pöytä, jonka ympärillä oli tuoleja. Aloitimme ryhmäsadutuksella, jonka jälkeen oli mahdollista jäädä kertomaan yksilötarina, mikäli sille jäi aikaa. Olimme pyytäneet toimintakeskuksen työntekijöitä kyselemään halukkaita osallistujia etukäteen. Lisäksi kysimme itse paikalla olevilta halukkuutta osallistua.

Tarinapajaan osallistui neljä asiakasta, joista kolme oli osallistunut jo aiempiin tarinapajoihin. Saimme tällä kertaa yhden uuden osallistujan. Aloitimme nimen keksimisellä tarinapajalle. Nimiehdotuksia tuli useampia ja yhdistelimme Mysteerisydän-nimen useammasta ehdotuksesta. Kertasimme tarinapajan ohjeet ja säännöt alussa kuten aiemmilla-kin kerroilla. Ehdotimme osallistujille jälleen tarinan kuvittamista, mutta tällä kertaa kukaan osallistujista ei halunnut piirtää vaan kaikki halusivat keskittyä tarinan kertomiseen. Olimme suunnitelleet kokeilevamme ryhmäsadutusta ensimmäisestä tarinapajasta poiketen siten, että jokainen valitsee kuvakorteista aiheen itselleen ja sitten yhden aloittaessa omasta aiheestaan, muut jatkavat tarinaa vuorollaan ja lisäävät tarinaan oman aiheensa. Jokaisen osallistujan kertomiseen käytettävän ajan rajasimme jälleen tiimalasin avulla. Osallistajat valitsivat hyvin erilaisia aiheita ja monelle osoittautui vaikeaksi jatkaa tarinaa lisäämällä siihen oman aiheen. Tarinaan muodostui näin ollen erillisiä osioita ja pari kertaa jouduimme ohjaajina pyytämään uutta tarinan kertojaa miettimään, miten uusi aihe linkittyisi tarinaan sujuvasti. Yksi osallistuja osasi kuitenkin itse hienosti liittää tarinan edellisen kertojan tarinaan ja tämä linkki muokkasi tarinaan mielenkiintoisen, osioita yhteen liittävän teeman. Lopuksi tarinankertoajat nimesivät yhdessä kertomansa tarinan. Nimiehdotuksia tuli useita, joten ohjaajina ehdotimme nimien yhdistämistä, jolloin tarinalle muodostui mielenkiintoa herättävä nimi. Katkelma tarinasta Ajankääntäjä Puerto Ricon yössä:

- - valvojat eivät suostuneet sulkemaan rantaa ja viimein kaikki perheet vanhemmat lähtivät kotiinsa mutta aviomiehet tapettiin. Eräänä päivänä yksi aviiovaimo löysi taskukellon maasta joka paljastui ajan kääntäjäksi. Hän vahingossa keksi, että voi kääntää aikaa taaksepäin, että mennä takaisin siihen aikaan ennen kuin

menivät kesälomalle uimarantaan. - Tuottaja, Fantasian luoja. Ahmet Haukkala ja Avatar

Vaikka tässä ryhmäsadutuksen muodossa olikin omat haasteensa, osallistujat olivat silti innoissaan tarinan kertomisesta; tarinaa syntyi niin nopealla tahdilla, että sen kirjaamiseen oli pakko välillä pyytää taukoa. Osallistujat seurasivat tiiviisti ajan kulumista tiimalasin avulla ja yksi käski kirjoittaa nopeammin, että hän ehtii kertoa mahdollisimman paljon. Lupasimme, että jokainen saa kertoa aloittamansa lauseen loppuun, vaikka tiimalasi olisi valunut tyhjäksi.

Tarinapajan lopussa teimme uuden osallistujan kanssa tarinapaja-sopimuksen (Liite 1) ja muiden kanssa varmistimme suullisesti, että saako tämänkin tarinan julkaista e-kirjassa (he olivat antaneet luvan julkaisuun aiemmin kirjoitetuissa sopimuksissa). Lisäsimme tällä kerralla kerrottujen tarinoiden nimet aiemmin tehtyihin tarinapaja-sopimuksiin. Yksi osallistujista innostui kehittämään itse tarinapajaa. Hän ehdotti, että tarinat voisi videokuvata ajatellen jo toimintakeskuksen ohjelmaan kuuluvaa mediapajaa. Kerroimme pitävämme ajatusta hyvänä ideana ja kannustimme kertomaan ideasta toimintakeskuksen ohjaajille.

Ryhmäsadutuksen jälkeen kysyimme osallistujilta halukkuutta yksilötarinan kertomiseen. Osallistujista yksi halusi vielä kertoa oman tarinan. Hän kertoi meille kaksi tarinaa, jotka lopuksi luimme hänelle. Teimme muutamia korjauksia ja luimme uudestaan. Kerrottuaan nämä tarinat, hän ehdotti meille, että kertoisimme hänelle tarinan. Ehdotimme, että hän voisi itse kertoa vielä uuden tarinan, mutta hän todella innostui kuulemaan meidän tarinamme. Hän sanoi haluavansa harjoitella sadutusta ja kirjoittamista, jolloin suostuimme hänen ehdotukseen. Valitsimme kuvakorttien avulla omat aiheet ja kerroimme yhteisen tarinan, jonka hän kirjasi ylös tietokonettamme käyttäen. Alla tarinamme hänen kirjaamana.

keiju prisessa vankkurit

olipa kerran keiju prisessa hänellä oli oma yksisarvinen jolla hän ratsasti hän halusi että metsäeläimet voisivat ratsastaa hänen kanssa mutta yksi sarvinen ei mahdu kaikki siksi rakensi vankkurit kaikki metsäeläimet voivat nautia vauhdin hurmata hänen kanssa. – Anne ja Mirva

Koska tämä tarinapaja pidettiin iltapäivällä ja osallistujat saattoivat olla tarinapajassa mukana vain tietyn ajan ennen kotiin lähtöä, emme ehtineet kysyä kaikilta palautetta. Niitä, joilta palautetta ehdimme kysyä, kertoivat kokeneensa tarinapajaan osallistumisen kivana ja mukavana. Tarinapajaan osallistumisesta oli jäänyt heille hyvä mieli. Myös omat havaintomme tukivat saamaamme palautetta: osallistujat halusivat keskittyä tarinan kertomiseen ja seurasivat tiiviisti tiimalasin aikaa yrittäen kertoa niin nopeasti tarinaansa kuin mahdollista. Kun vertaamme havaintojamme ensimmäisen ja kolmannen tarinapajan ryhmäsadutuksissa käyttämiämme metodeja, koimme saduttamisen kannalta helpommaksi ensimmäisen tarinapajan metodin. Tarinan kertojille oli helpompaa jatkaa tarinaa samasta aiheesta, kuin liittää jo aloitettuun tarinaan uusi aihe. Kolmannessa tarinapajassa käyttämämme metodi puolestaan vaatii saduttajalta hieman enemmän ohjauksellista osaamista, mutta kehittää samalla kertojien keskinäisen kanssakäymistä demokraattisemmaksi. Ryhmäsadutuksen onkin todettu kehittävän ryhmän jäsenten vuorovaikutusta (Riihelä 2006:58).

6.5 Innostavat tarinat – e-kirjan suunnittelu ja toteutus

Tarinapajoissa kerrotuista ja kuvitetuista tarinoista oli tarkoitus koota kaikkien tarinapajojen jälkeen e-kirja. Suurin osa tarinapajoihin osallistuneista olivat jo tarinapajoissa kiinnostuneita kuulemaan tulevasta e-kirjasta, josta heti tarinapajojen alussa kerroimme heille tarkemmin. Yritimme mahdollisimman selkeästi kuvailla, mikä e-kirja on, siltä varalta, että se oli käsitteenä osallistujille vieras. Kuvailimme e-kirjaa kirjaksi, jota luetaan tietokoneelta. Yksi osallistuja osasi kysyä, kuka kirjaa pääsee lukemaan. Kerroimme, että ainakin he pääsevät, mutta kirjaa on mahdollista heidän luvallaan jakaa myös muille luettavaksi. Tämän asian kerroimme kaikille osallistujille. Osallistujat vaikuttivat tyytyväisiltä ajatukseen, että heidän tarinansa ja piirustuksensa tullaan julkaisemaan kirjassa. Ainostaan yksi tarinapajoihin osallistuneista kielsi tarinansa julkaisemisen. E-kirjan julkaiseminen edistää kulttuurisen demokratian toteutumista, koska kehitysvammaiset voivat osallistua kirjallisen kulttuurin luomiseen konkreettisesti kertomalla omia tarinoita ja kuvittamalla niitä. Kehitysvammaisten tarinapajoihin osallistuneiden tarinat eivät jää vain heidän omaksi ilokseen vaan ne voivat tuottaa iloa muillekin. Osallistujat voivat kokea tuottaneensa jotain pysyvää ja uskomme, että he voivat saada osallisuuden kokemuksia ja heidän itsetuntonsa voi kohota.

Opinnäytetyö ja e-kirja toteutettiin suunnitelmamme mukaisesti nollabudjetilla hyödyntämällä ilmaista e-kirja-alustaa. Päädyimme käyttämään vuonna 2006 Tanskassa perustettua digitaalista julkaisualusta ISSUU:ta, jonka ilmainen perusversio muuntaa automaattisesti pdf-tiedoston e-kirjaksi. Toinen valintakriteeri maksuttomuuden lisäksi oli se, että ISSUU:n käyttö on hyväksyttyä Metropoliasa. Vastuu julkaisualustan käyttäjätuesta ja tietoturvasta on kuitenkin yksittäisellä käyttäjällä. ISSUU:n kumppaneihin kuuluu mm. The New York Times. (How to upload and publish on issuu? 2015; Silmälä 2015.)

Aluksi suunnittelimme itse toteuttavamme e-kirjaan lukutoiminnon lukemalla sadut ääninauhalle ja yhdistämällä ääninauhan sitten e-kirjaan. ISSUU:lla tuotettuun e-kirjaan on mahdollista lisätä ääntä (mp3-tiedostona). Tähän vaiheeseen olisimme tarvinneet ulkopuolista apua ja välineitä esimerkiksi Metropolia Ammattikorkeakoulun muilta opintolinjoilta. Tarkemman tutkimisen jälkeen kuitenkin selvisi, että netistä voi ladata valmiita tekstistä puheeksi-sovelluksia. Tällaisia ruudunlukuohjelmia löytyy sekä ilmaisina että kaupallisina versioina. Esimerkiksi Papunetin sivulta löytyy latauslinkki ilmaiseen eSpeak-puhesynteesiohjelmaan, joka soveltuu myös suomenkielisen tekstin lukemiseen (Apuvälineitä lukemiseen 2015). (Can I add sound to my publications? 2014; How to upload and publish on issuu? 2015.)

E-kirjan julkaiseminen ISSUU:lla on yksinkertaista; luodaan oma käyttäjätili, ladataan PDF-tiedosto julkaisualustalle ja ohjelma hoitaa loput. Tämän jälkeen kirjalle voidaan merkitä julkaisupäivämäärä, kuvailla sitä ja määritellä lukijakunta. Valitsimme e-kirjalle statuksen "unlisted", jolloin se jää näkyväksi vain niille, joille jaetaan linkki kirjaan. Statusta on myöhemmin mahdollista muuttaa. Kirjan linkki voidaan haluttaessa jakaa myös esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tai Etevan omilla sivuilla. (How to upload and publish on issuu? 2015)

Kirjan suunnitteluun käytimme paljon aikaa. Tarinapajoissa syntyi yhteensä 16 tarinaa, joista suurimman osan olisi saanut julkaista e-kirjassa. Osa tarinapajaan osallistujista kertoi useamman tarinan ja osa vain yhden, näiden lisäksi oli myös ryhmätarinoita. E-kirjaan valikoimme yhteensä 9 tarinaa. Halusimme olla tarinoiden julkaisumäärän suhteen mahdollisimman tasapuolisia osallistujia kohtaan ja päätimme julkaista jokaiselta yhden tarinan. Mielestämme olisi ollut epäoikeudenmukaista, jos toiset kertojat olisivat saaneet e-kirjaan monta tarinaa ja toiset vain yhden. Silloin tarinapajoihin osallistujat olisivat saattaneet ryhtyä vertailemaan, kenen tarinoita on eniten ja siitä olisi saattanut

syntyä pahaa mieltä. E-kirjan käytännön suunnittelu pakotti tekemään ratkaisuja sen suhteen, kuinka paljon pystyimme tarinoita kirjaan ottamaan. Meidän piti esimerkiksi miettiä sivumäärän jakautumista tarinoiden ja kuvien osalta. Jotkin tarinat olivat todella pitkiä ja niistä olisi tullut kolmen aukeaman edestä sivuja kun taas jotkin tarinat olivat alle puolen sivun mittaisia. Päädyimme siihen, että yksi tarina ei saa olla yhtä aukeamaa pidempi, minkä vuoksi jouduimme hieman lyhentämään yhtä tarinaa. Tarina rakentui kuudesta pienemmästä tarinasta, joista päädyimme valitsemaan kirjaan kolme. Halusimme jokaisen osallistujan saavan omat tarinat itselleen kokonaisuudessaan. Tulostimme jokaisen osallistujan tarinat paperille ja annoimme ne piirustusten sekä tarinapajasopimuksien kanssa kertojille julkistamistilaisuudessa.

Halusimme liittää tarinoiden yhteyteen myös kertojien niitä varten piirtämät kuvat. Kuvasimme kaikki piirustukset, joiden julkaisemiseen olimme saaneet luvan ja asetimme ne piirtäjän oman tarinan läheisyyteen. Poikkeuksena kansikuva, jonka valinnasta olimme ehdottomasti yksimielisiä. Kansikuvaksi valittiin iloisenvärinen piirustus, joka sopi mielestämme hyvin kuvaamaan Innostavat tarinat kirjaa. Jokaisen kuvan yhteyteen merkitsimme piirtäjän taiteilijanimen, jotta kuvan piirtäjä olisi tunnistettavissa. Julkaisimme e-kirjassa kaikki tarinapajoissa piirretyt kuvat. Kaikki tarinapajoihin osallistuvat eivät halunneet piirtää, joten meillä oli kuvia käytettävissä e-kirjaan huomattavasti vähemmän kuin tarinoita. Kaikki kuvat, joille saimme julkaisuluvan, julkaistiin e-kirjassa.

E-kirjasta teimme kaksi eri versiota, toisen tummansinisellä pohjalla ja vaalealla tekstillä, toisen valkoisella pohjalla ja tummalla tekstillä. Molemmissa versioissa tarinat on kirjoitettu käyttämällä isoja kirjaimia, suurta kirjasinkokoa ja Arial-fonttia, jotta lukeminen olisi mahdollisimman helppoa (Freyhoff – Hess – Kerr – Menzel – Tronbacke – van Der Vecken 1998). Lisäksi valkoisella pohjalla olevasta versiosta teksti on jätetty oikeasta reunasta epätasaiseksi, mikä myös helpottaa lukemista (Freyhoff ym. 1998). Ajattelimme sinisen version toimivan julkistamistilaisuudessa seinälle heijastettuna paremmin kuin valkoisen. Tumma teksti valkoisella pohjalla on yleensä kuitenkin kehitysvammaisille helpommin luettavissa (Freyhoff ym. 1998). Loimme kirjasta kaksi versiota, jotta lukija voi valita mielestään helppolukuisemman.

Aluksi loimme valituista tarinoista ja kuvista e-kirjan käyttämällä PowerPointia ja tallentamalla sen PDF-tiedostoksi, jonka jälkeen latasimme sen ISSUU alustalle. Tarinoiden tekstit eivät kuitenkaan erottuneet tarpeeksi selkeästi näin luodusta e-kirjasta. Päätimme

käyttää PowerPointin sijasta Word-ohjelmaa kirjan suunnittelun pohjana. Wordin avulla luotu e-kirja osoittautui paljon selkeämmäksi ja päätimme esitellä sen e-kirjan julkistamistilaisuudessa. E-kirjan nimeksi muodostui ”Innostavat tarinat”.

6.6 E-kirjan julkistamistilaisuus

Järjestimme Innostavat tarinat -kirjan julkistamistilaisuuden alkuperäisen suunnitelmamme mukaisesti lokakuussa, paikaksi sovimme toimintakeskuksen tilat. Julkistamistilaisuus pidettiin perjantaiamuna ja aikaa kirjan julkistamiselle oli varattu tunti. Perjantait ovat toimintakeskuksessa tavanomaista lyhempiä, joten tilaisuuden pitäminen toimintakeskuksen tiloissa säästi aikaa, joka olisi kulunut siirtymisellä johonkin toiseen paikkaan. Lisäksi tilaisuuden pitäminen toimintakeskuksella helpotti myös niiden asiakkaiden osallistumista, joille siirtyminen toiseen paikkaan olisi ollut vaikeampaa.

Olimme etukäteen sopineet, että toimintakeskukselle järjestettäisiin videotykki, jolta kirja voitaisiin heijastaa seinälle. Näin kaikki asiakkaat ja ohjaajat näkisivät kirjan samalla kertaa. Olimme myös suunnitelleet osallistavamme tarinapajaan osallistuneita asiakkaita ja olimme pyytäneet toimintakeskuksen työntekijöitä jo etukäteen kyselemään, olisiko joku halukas kertomaan omista kokemuksistaan tarinapajassa.

Julkistamistilaisuudessa kiitimme aluksi toimintakeskuksen asiakkaita ja työntekijöitä sekä kerroimme vähän tarinapajoista ja niiden pohjalta toteuttamastamme kirjasta. Seuraavaksi kysyimme tarinapajaan osallistuneita asiakkaita tulemaan muiden eteen kertoamaan kokemuksistaan tarinapajassa. Kaksi osallistujaa halusi kertoa kokemuksistaan. Pyysimme heitä kertomaan muille, miltä tarinapajaan osallistuminen oli tuntunut, mitä siellä oli tehty ja miltä tarinan kertominen oli tuntunut. Molemmat osallistujat kertoivat pitäneensä tarinoiden kertomisesta ja innostuneensa siitä. Osallistujien haastattelemisen jälkeen esittelimme itse kirjan. Luimme kaksi, etukäteen valitsemaamme ryhmätarinaa ääneen tilaisuuteen osallistuneille. Valitsimme ryhmätarinat sillä perusteella, että niiden luomiseen olivat osallistuneet kaikki tarinapajoissa olleet. Näin jokaisen ääni pääsi tarinoiden kautta kuuluviin. Tarinoiden lukemisen jälkeen esittelimme hieman tarkemmin kirjaa, erityisesti osallistujien tekemiä kuvituksia. Tarinoita lukiessamme ja kuvia esitellessämme huomasimme iloa ja innostusta tarinapajaan osallistuneiden olemuksessa.

Osallistajat hymyilivät, naurahtelivat tai osoittivat muilla eleillä tunteitaan. Julkistamistilaisuuden lopuksi pyysimme palautetta pitämästämme tarinapajatoiminnasta sekä asiakailta että toimintakeskuksen työntekijöiltä. Saamamme palaute oli positiivista ja inostunutta sekä toimintakeskuksen asiakkaiden että työntekijöiden puolelta.

7 Arviointi

Monimuotoiseen opinnäytetyöhömmä sisältyi Innostavat tarinat -kirjan lisäksi tarinapaja-toiminta, jonka rakensimme sosiokulttuurisen innostamisen ja sadutusmenetelmän perustalle. Meistä oli tärkeää, että kehitysvammaisten mahdollisuuksiin aktiivisina toimijoina kiinnitettäisiin enemmän huomiota, sillä kehitysvammaisilla ei ole usein tilaisuutta osallistua esimerkiksi kirjallisen kulttuurin luomiseen. Opinnäytetyömme tarinapajassa osallistujilla oli mahdollisuus luoda tarinoita, jotka julkaistiin e-kirjana. Näin tarinat jäivät elämään myös konkreettisesti, eivät pelkästään kertojien mieliin. Samalla edistimme omalta osaltamme kulttuurisen demokratian toteutumista kirjallisen kulttuurin luomisessa. Tarinapajaan osallistuneet toimintakeskuksen asiakkaat olivat alusta alkaen innostuneita sekä tarinapajaan osallistumisesta että e-kirjan tekemisestä yhdessä. Myös toimintakeskuksen ohjaajat olivat kiinnostuneita ideastamme ja kävimme paljon keskusteluja siitä, miten tarinapajat voisi toteuttaa. Näiden keskustelujen pohjalta suunnitelimme tarinapajat sellaisiksi, että ne vastasivat mahdollisimman hyvin toimintakeskuksen toiveita. Innostavat tarinat -kirjan suunnittelussa otimme huomioon parhaamme mukaan asioita, jotka tekisivät kirjasta mahdollisimman helppolukuisen, muuttamatta itse sisältöä.

Käytimme tarinapajojen arvioinnissa havainnointia, lisäksi pyysimme jokaisen sadutus-kerran jälkeen suullista palautetta osallistujilta. Päädyimme suullisen palautteen pyytämiseen kirjallisen sijaan, koska emme tieneet osallistujien luku- tai kirjoitustaidosta, eikä näillä taidoilla saanut tarinapajan luonteen mukaisesti olla minkäänlaista merkitystä. Meillä oli hyvät mahdollisuudet toteuttaa havainnointia tarinapajoissa, koska toinen meistä kirjasi tarinaa, jolloin toisen oli helpompi havainnoida tilannetta. Arvioinnin ja oman kirjoitustyön tukena käytimme toimintapäiväkirjaa (Liite 2), johon havainnot kirjattiin (Kananen 2012: 48, 93–97).

7.1 Tarinapajatoiminnan ja tavoitteiden arviointi

Tarinapajassa kokeiltaviksi sadutusmenetelmiksi valitsimme klassisen sadutuksen, aihe-sadutuksen ja ryhmäsadutuksen. Työvälineinä sadutuksessa päädyimme käyttämään tietokonetta, kuvakortteja (Alias Junior), piirustusvälineitä ja tiimalasia. Valitut työvälineet

osoittautuivat tarinapajoissa toimiviksi ratkaisuksi. Tietokone helpotti sekä nopeutti kirjaamista, minkä ansiosta tarinapajat onnistuttiin toteuttamaan aina niille varatun kahden tunnin puitteissa. Emme kokeneet tietokoneen käytön vähentävän vuorovaikutuksen syvyyttä sadutustilanteissa, emmekä havainneet osallistujienkaan näin kokevan. Osa osallistujista oppi pidempien tarinoiden kohdalla huomioimaan kirjaajan kirjaamisvauhtia. He saattoivat oma-aloitteisesti hiljentää kerronnan tahtia ja jatkaa sitten luontevasti tarinaansa. Osa taas saattoi hoputtaa kirjaamaan nopeammin ”kun tarinaa tulee”. Myös kuvakortit osoittautuivat hyväksi työvälineeksi tarinapajojen aikana ja auttoivat monet osallistajat tarinankerronnan alkuun. Samoin piirtäminen toimi joidenkin osallistujien kohdalla keinona tarinan aiheen keksimiselle. Osallistajat itse kehittivät jopa luovia keinoja tarinan aiheen keksimiselle. Annoimme osallistujille tilaa ja aikaa kertoa oman tarinansa ja suhduimme heihin tasavertaisesti. Olimme kannustavia ja annoimme positiivista palautetta jokaiselle yksilöllisesti, kun he olivat kertoneet tarinansa. Ryhmäsadutuksissa rajasimme tarinankerrontaan käytettävän ajan kullekin osallistujalle samaksi tiimalasin avulla. Tämä osoittautui myös toimivaksi menetelmäksi. Osa osallistujista seurasi selvästi omaa tai toisten käyttämää aikaa tiimalasista, mutta jokainen malttoi odottaa, että edellinen kertoja ehti lopettaa lauseensa.

Yhtenä tavoitteenamme oli kulttuurisen demokratian edistäminen. Sosiokulttuuriseen innostamiseen liittyy pyrkimys kulttuuriseen demokratiaan, jonka periaatteina on usko jokaisen ihmisen omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin (Kurki 2008: 14, 58–59). Tarinapaja toiminnan suunnittelun lähtökohtana meillä oli usko kehitysvammaisten kykyihin kirjallisen kulttuurin luojina. Tarinapajojen kautta tarjosimme heille mahdollisuuden osallistua kirjallisen kulttuurin tuottamiseen. Uskomme oman arvostavan asenteemme välittyneen tarinapajoihin osallistuneille luoden heille positiivisen mielikuvan toiminnasta. Osoituksena positiivisen mielikuvan luomisesta voimme pitää sitä, että viimeiseen tarinapajaan halusi osallistua kolme jo aiemmin tarinapajoihin osallistunutta. Kulttuurinen demokratia korostaa ihmisen oikeutta ilmaista itseään kulttuurisin keinoin ja sadutusmenetelmän vahva demokraattinen toimintakulttuuri ja dialogisuus edellyttävät osallisuuden toteutumista toiminnassa (Karlsson 2000a: 92–93; Kurki 2002: 128–132; Kurki 2008: 58–59). Tarinapajassa pyrimme sadutusmenetelmää hyödyntämällä toimimaan innostajina kulttuuriseen ilmaisuun. Tarinapajoissa kulttuurinen demokratia näkyi sadutusmenetelmän kautta siinä, että jokainen kykeni omilla taidoillaan tuottamaan kirjallista kulttuuria. Eräs osallistuja rohkaistui jopa aloittamaan oman kirjan kirjoittamisen.

Toisena tavoitteenamme oli osallisuuden kokemuksen herättäminen. Näemme jo tarinapajoihin osallistumisen lisänneen osallisuuden kokemuksia. Osallistujat saattoivat kokea, että he ovat tärkeitä ja heidän tarinoitaan arvostetaan. Pidimme tärkeänä nimetä tarinapajaryhmät, koska halusimme osallistujien kokevan olevansa tärkeä osa juuri omaa tarinapajaryhmäänsä. Osallisuuden kokemukset korostuivat erityisesti yhteisten tarinoiden toteuttamisessa, kun kaikki saivat keksiä oman osuutensa yhteiseen tarinaan. Havaintojemme mukaan osallistujat pitivät tarinapajoja itselleen tärkeänä osallistumisen muotona. He lähtivät innolla mukaan tarinankerrontaan ja selvästi nauttivat siitä. Vaikutti siltä, että kaikki kokivat ryhmän tärkeänä, koska kukaan ei halunnut kertoa tarinaansa yksin. Osallisuus näkyi muun muassa siinä, että meidän osamme innostajina oli kannustaa luovaan ilmaisuun, kirjata tarinat ylös ja alussa ohjeistaa toimintaan sekä lopuksi koota tuotokset e-kirjaksi. Osallistujat tekivät käytännön työstä tarinapajoissa suurimman osan; he kertoivat tarinoita ja kuvittivat ne.

Kolmantena tavoitteenamme oli itsetunnon vahvistaminen onnistumisen kokemuksia luomalla. Jokainen tarinapajaan osallistunut sai tarinan kertomisesta onnistumisen kokemuksia, toiset enemmän toiset vähemmän. Pienelle osalle osallistujista tarinan kertominen oli helpon oloista, mutta suurimmalla osalla oli vaikeuksia päästä tarinan kertomisessa alkuun. Kun tarinan kertomisessa pääsi alkuun, kertojat olivat selvästi iloisia. Tarinaa kerrottiin hyvin keskittyneesti, jotkut hymyilivät ja käyttivät elekieltä iloaan osoittaessaan. Myös heidän palautteensa heti sadutuksen jälkeen oli positiivista, tarinan kertominen oli tuntunut hyvältä. Osa ihmetteli, miten ”sitä tarinaa vaan alkoi yhtäkkiä tulla”. Eräs osallistuja, jolla oli vaikeuksia tarinan kertomisen aloittamisessa, kuvaili oloaan tarinan kertomisen jälkeen sanoilla: ”Voittaja fiilis!”. Muutaman kohdalla tarinat olivat niin pitkiä ja kertominen nopeatempoista, että kirjaaminen kävi ajoittain haastavaksi. Kertojien motivaatio tai keskittyminen ei vaikuttanut häiriintyvän, vaikka välillä heitä pyydettiin hiljentämään tahtia, jotta kaiken ehtisi kirjata. Kun tarina sitten lopuksi luettiin mahdollisten korjausten tekemisen jälkeen, jokainen osallistuja oli tarinaansa selvästi tyytyväinen.

Havaintojemme ja saamamme palautteen perusteella tarinapajatoiminta soveltuu erinomaisesti käytettäväksi kehitysvammatyössä ja sitä voidaan helposti muokata yksilön tai ryhmän tarpeita vastaaviksi. Se on toimintaperiaatteeltaan yksinkertainen, mutta innostaa osallistujia kokeilemaan oman mielikuvituksen rajoja.

7.2 Sadutusmenetelmän arviointi tarinapajan työkaluna

Klassisen sadutuksen menetelmää emme muuttaneet kuin kirjaamiskäytännön osalta eli kynän ja paperin sijasta käytimme omaa tietokonetta. Klassisen sadutuksen kohdalla ilmeni yllättäen eniten vaikeuksia, sillä tarinan aiheen keksiminen oli monille haasteellista. Tällöin siirryimme hetken odotettuamme aihesadutukseen ja pyysimme valitsemaan aiheen kuvakorteista tai kokeilemaan aiheen keksimistä piirtämällä. Havaintojemme ja muutaman osallistujan antaman palautteen mukaan kuvakortit olivat osallistujille mieluisin työväline. Kuvakortteihin haluttiin turvautua piirtämistä enemmän ja kortteja saatettiin valita jopa useampi samaa tarinaa varten. Klassisen sadutuksen ja aihesadutuksen osalta onnistumisen kokemukset ja sitä kautta itsetunnon tukeminen oli selkeimmin nähtävissä. Osallistujat, joilla oli vaikeuksia aloittaa tarinan kertominen, olivat yksilötarinoiden kertomisen jälkeen selkeimmin tyytyväisiä omaan suoritukseen ja osa ilmaisi sen jopa sanallisesti.

Sadutuksen on tutkittu muuttavan vuorovaikutuskulttuuria demokraattisemmaksi. Sillä on todettu olevan ryhmäyttävä vaikutus, joka saa puheliaammat kiinnostumaan kuuntelemisesta ja vastavuoroisesti antaa hiljaisemmille mahdollisuuden saada oman äänensä kuuluvaksi. (Riihelä 2006: 58.) Ryhmäsadutuksissa kokeilimme kahta eri menetelmää, joissa hyödynsimme kuvakortteja. Kokeilimme ryhmäsadutusta siten, että tarinan aihe valittiin ja kaikki jatkoivat samasta aiheesta, jolloin yhden aloittaessa tarinan seuraava kertoja jatkoi ja viimeinen kertoja lopetti tarinan. Tämä menetelmä onnistui hyvin ja osallistujat pystyivät yleensä hyvin jatkamaan tarinaa samasta aiheesta. Kokeilimme myös menetelmää, jossa kaikki valitsivat itselleen kuvakortin ja yhden aloittaessa omasta aiheestaan, seuraava kertoja jatkoi aina tuoden tarinaan mukaan oman aiheensa. Tämä menetelmä oli selvästi vaikeampi ja osan oli vaikea huomioida edellisen kertojan aloitus, jolloin tarinoista muodostui selkeästi erillisiä osioita. Toisaalta uuden aiheen liittäminen jo aloitetun tarinan aiheeseen haastoi osallistujat huomioimaan toisen kertojan sanat ja miettimään, miten oman aiheen saa linkitettyä siihen sujuvasti. Ohjauksellinen apu oli jälkimmäisessä metodissa ajoittain tarpeen, mutta se haastoi omalla tavallaan osallistujia vuorovaikutustaitojen harjoitteluun. Kun toisen kertomusta eri aiheesta oli kuunneltava ja siihen oli reagoitava siten, että oma aihe sointuu tarinaan, joutui osallistuja miettimään, miten hän vastaa toisen kertomukseen (Riihelä 2006: 58).

7.3 Innostavat tarinat -kirjan arviointi

Mielestämme Innostavat tarinat -kirja tarjoaa innovatiivisen lähestymistavan kulttuurisen demokratian, osallisuuden ja itsetunnon tukemiseen kehitysvamma-alalla. E-kirja tuo konkreettisesti näkyväksi kehitysvammaisten äänen, luovuuden ja kyvyt. Lisäksi se on helposti toteutettavissa ja jaettavissa eikä vaadi taloudellisia resursseja.

Suunnittelimme alusta asti toteuttavamme e-kirjan nollabudjetilla ja suunnitelmassa pitäytyminen ei tuottanut ongelmia. Meillä ei ollut etukäteen mitään oletusta sille, kuinka monisivuinen kirjasta tulisi, vaan päätimme arvioida tilannetta vasta tarinapajojen jälkeen. Innostavat tarinat -kirjaa kootessamme jouduimme miettimään tasapuolisuutta ja eettisyyttä. Halusimme olla tasapuolisia tarinoiden kertojia kohtaan ja päädyimme siihen, että julkaisemme kirjassa kaikilta yksilötarinan ja mahdollisen kuvan siten, että ne mahduttavat yhdelle aukeamalle. Tämä tuntui hyvältä ratkaisulta, koska näin ollen kaikki osallistuivat yhtä paljon kirjan tekemiseen ja kirja on tasapuolisesti kaikkien yhteinen tuotos. Suurin osa yksilötarinoista ja kaikki ryhmätarinat sekä kuvat, jotka tarinapajoissa tehtiin, julkaistiin e-kirjassa. Tietenkin kysyimme ensin jokaisen kertojan lupaa tarinan julkaisuun, myös ryhmätarinoiden sekä kuvien osalta. Kaikki julkaistavat tarinat ja kuvat lisättiin jokaisen tarinapaja-sopimukseen (Liite 1).

Jouduimme myös pohtimaan eettisyyttä, kuten tarinoiden julkaisemisen aiheuttamaa haittaa kertojalle. Eräs tarina oli erittäin henkilökohtainen ja vahvasti seksuaalinen, jonka vuoksi sen julkaiseminen olisi saattanut aiheuttaa haittaa tarinankertojalle. Emme ehtineet kyseisen kertojan kanssa käydä läpi hänen mielipidettään siitä, mitä hän ajattelee jos tarinaa pääsevät mahdollisesti lukemaan täysin vieraat ihmiset. Tarinaa kertoessaan hän saattoi ajatella, että jos tarina tulee e-kirjaan, sitä pääsisivät lukemaan vain tutut toimintakeskuksen ihmiset. Häntä olisi voinut alkaa nolottamaan myöhemmin ja esimerkiksi hänen läheisensä olisivat voineet pitää arveluttavana kyseessä olevan tarinan julkaisemista. Emme myöskään olleet varmoja, oliko tarinan tarkoitus vain testata meidän reaktiotamme, sillä kertoja vaikutti halukkaammalta saamaan muut kertomansa tarinat e-kirjaan. Hän oli myös piirtänyt yhtä tarinaansa varten kuvan, jonka hän halusi ehdottomasti e-kirjaan ja kyseinen kuva ei mitenkään olisi sopinut tämän seksuaalisen tarinan yhteyteen. Meidän olisi pitänyt mahdollisesti käydä tarinapajojen alussa tarkemmin läpi, minkälaisia tarinoita siellä voi kertoa ja minkälaiset tarinat ovat liian henkilökohtaisia.

Olimme projektin alussa miettineet tekstistä puheeksi-lukutoiminnon lisäämistä e-kirjaan. Tämän toteuttamiseksi olisimme kuitenkin tarvinneet ulkopuolista apua, jotta äänen laatu olisi ollut riittävän korkeatasoista. Tällaisen toiminnon toteuttamien olisi ollut meille jopa ehkä liian haasteellista, sillä meillä ei ole tällaisen toiminnon luomiseen osaamista eikä laitteita. Lisäksi toiminnon lisääminen e-kirjaan olisi luultavasti vienyt paljon aikaa emmekä voineet olla varmoja, onnistummeko tällaisen toiminnon luomisessa. Huomasimme, että Internetissä on olemassa valmiita ilmaisia ja kaupallisia ohjelmia, jotka muuttavat tekstin automaattisesti puheeksi. Ajattelimme, että jokaisen on mahdollista näiden valmiiden ohjelmien kautta saada tekstistä puheeksi-lukutoiminto e-kirjaa varten laitteelleen yksilöllisen tarpeen mukaan esimerkiksi läheisen avustamana.

Havaintojemme mukaan tarinapajoihin osallistujat olivat alusta asti innostuneita saadessaan tarinansa ja piirustuksensa e-kirjaan, osa myös kertoi sanallisesti innostuksestaan. Tarinapajoihin osallistuneista yksi kielsi tarinan julkaisemisen e-kirjassa, mutta hänkin piti selvästi tarinankerronnasta ja antoi positiivista palautetta. Julkaisutilaisuuteen saapuessamme havaitsimme monien tarinapajaan osallistuneiden odottavan malttamattomina näkevänsä e-kirjan valmiina. Muutama tuli juttelemaan meille ja kertoi odottavansa innolla näkevänsä valmiin kirjan. Näemme tarinoiden julkaiseminen e-kirjana korostavan kehitysvammaisten osallisuutta kirjallisen kulttuurin luojina yksilö- sekä yhteisöllisellä tasolla ja siten lisäävän kulttuurista demokratiaa. Osallistuminen Innostavat tarinat -kirjan luomiseen antoi kehitysvammaisille todellisen mahdollisuuden luoda itse kirjallista kulttuuria. Osallistujat olivat todella ylpeitä omista tarinoistaan ja piirustuksistaan. Innostavat tarinat -kirja edisti konkreettisesti kulttuurisen demokratian toteutumista.

Havaintojemme ja saamamme palautteen mukaan tarinan julkaiseminen e-kirjassa oli monelle itsetuntoa nostattava kokemus. Julkistamistilaisuudessa kaksi tarinapajaan osallistunutta kertoi omista kokemuksistaan. Heistä tarinoiden kertominen oli ollut mukavaa ja innostavaa. Oman tarinan näkemisen e-kirjassa kerrottiin tuntuva hyvältä. Tunnelma kirjan julkistamistilaisuuden alettua oli keskittynyt, sillä jokaista paikallaolijaa kiinnosti, millainen tarinoista ja kuvista koostettu e-kirja on. Tarinoita ja kuvia esitellessämme havaitsimme tarinapajaan osallistuneiden hymyilevän, naurahtelevan ja osoittavan muilla eleillä tunteitaan.

7.4 Yhteistyökumppanin ja osallistujien palaute

Arvioimme toimintaamme tarinapajoissa havainnoinnin lisäksi pyytämällä palautetta jokaisen sadutuskerran jälkeen (yksilöpalaute) sekä jokaista tarinapajaa lopeteltaessa (ryhmäpalaute). Pyysimme palautetta avoimilla kysymyksillä, koska emme halunneet johdatella osallistujia kysymyksillämme ja halusimme saada monipuolista palautetta tarinapajoista. Yritimme myös kiinnittää huomiota kysymyksiä pohtiessamme siihen, että ne olisivat kohderyhmällemme helposti ymmärrettäviä. Jokaisen sadutuksen päätteeksi kysyimme kertojalta: *Miltä tuntui kertoa tarina? Mikä siinä oli hyvää? Mikä oli huonoa? Minkä vuoksi oli hyvää tai huonoa?* Jokaisen tarinapajan lopulla kysyimme osallistujilta ryhmäpalautetta kysymyksillä: *Miltä tarinapajaan osallistuminen tuntui? Miltä tuntuu ajatus, että oma tarina tulee kirjaan? Mikä oli parasta tarinapajassa? Miten tarinapajaa voisi kehittää?* Pyrimme pitämään kysymykset selkeinä ja yksinkertaisina, jotta kaikki varmasti ymmärtävät, mitä tarkoitamme. Avoimia kysymyksiä käyttämällä toivoimme myös saavamme mahdollisimman monisanaisia palautteita, sillä tiedostimme haasteena palautteen pyytämisessä sen, että vastaukset voivat olla hyvin lyhyitä. Osallistujien palautteet olivatkin hyvin lyhytsanaisia. Vastaukset olivat esimerkiksi ”kivaa”, ”mukavaa” ja ”tuntui hyvältä”. Kaikki osallistujat antoivat positiivista palautetta ja he olivat havaintojemme mukaan tyytyväisiä tarinapajoihin. Parannusehdotuksia emme saaneet yhtään. Mietimme olisimmeko voineet saada enemmän ja monipuolisempaa palautetta kirjallisessa muodossa, mutta koska emme halunneet luku- ja kirjoitustaidon vaikuttavan palautteen antoon, tuntui suullisen palautteen kysyminen parhaalta vaihtoehdolta.

Innostavat tarinat -kirjan julkistamistilaisuuden loppuksi pyysimme palautetta pitämässämme tarinapajatoiminnasta sekä asiakkailta että toimintakeskuksen ohjaajilta. Asiakkaat ilmaisivat pitäneensä toiminnasta ja se oli ollut heistä kivaa, mukavaa ja innostavaa. E-kirjaa kuvattiin myös hienoksi ja tarinat tuntuivat herättävän kuulijoissa innostusta. Kuulimme myös yhden osallistujan innostuneen tarinapajojen seurauksena kirjoittamaan omaa kirjaa.

Toimintakeskuksen ohjaajat puolestaan kertoivat innostuneensa kokeilemaan tarinapajoja toimintakeskuksen ryhmien kanssa. He olivat toteuttaneet sekä yksilö- että ryhmäsadutusta. He käyttivät sadutuksen apuna Alias Junior -pelikortteja, joiden avulla jokainen oli valinnut tarinalleen aiheen. Ohjaajat antoivat myönteistä palautetta kokeilustaan: jopa asiakkaista vaikeimmin vammaiset olivat voineet osallistua tarinan tekoon, vaikka

tarina saattoi olla vain yhden sanan mittainen. Ryhmäsadutusta ohjaajat olivat kokeilleet siten, että he olivat valinneet tarinalle yhden yhteisen aiheen, josta kaikki kertoivat vuoron perään oman osionsa. Ohjaajat antoivat palautetta, että tarinapajat olivat olleet positiivinen kokemus ja asiakkaat olivat pitäneet niistä. He näkivät tarinapajat uutena mahdollisena työmuotona toimintakeskuksessa.

Sekä tarinapajoihin osallistujat että toimintakeskuksen ohjaajat antoivat positiivista palautetta e-kirjasta. Ohjaajat myös kysyivät, saako Innostavat tarinat -kirjasta kertoa Etevan omassa lehdessä ja ottaa kirjan tarinoista lainauksia mahdolliseen lehtiartikkeliin. Kerroimme, että meidän puolestamme tarinapajoista ja kirjasta saa tiedottaa eteenpäin, mutta tarinoita lainattaessa kannattaa kysyä lupa myös tarinan kertojalta tekijänoikeudellisten kysymysten vuoksi (Karlsson 2014:41). Julkistamistilaisuuden jälkeen jaoimme toimintakeskukselle sähköpostitse linkin Innostavat tarinat -kirjan molempiin versioihin, joita he voivat jakaa eteenpäin. Ohjaajien mukaan kirjaa tullaan lukemaan moneen kertaan ja he mainitsivat asiakkaiden innostuneen tarinapajatoiminnasta.

8 Johtopäätökset ja pohdinta

Näkemyksemme mukaan kehitysvammaisten itse tuottamaa kirjallista materiaalia on vähän. Yksi syy tähän on se, että kaikki kehitysvammaiset eivät osaa kirjoittaa ja lukea. Toisaalta, kirjallisuuden luomisen mahdollistavia menetelmiä ei joko ole tai ne eivät muuten ole soveltuvia. Tilannetta voisi verrata yritykseen suunnistaa suurkaupungin läpi maassa, jonka tienviitat on kirjoitettu entuudestaan tuntemattomilla merkeillä. Jos kirjoitettua kieltä ei tunne, suunnistaminen käy lähes mahdottomaksi. Tällaisessa tilanteessa sitä kuvaa yksi sana: esteellisyys. Esteellisyydestä voidaan puhua silloin, kun jokin ulkoinen asia estää toiminnan toteutumisen (Kemppainen 2010:136). Esteellisyyden käsite on totuttu liittämään sellaisiin arkipäivää koskettaviin asioihin kuin liikkuminen tai asuminen. Kuitenkin elämme joka päivä osana yhteisömme kulttuuria, joka vaikuttaa meihin ja johon me vaikutamme (Kulttuuri ja arkielämä n.d.). Mielestämme kyvyttömyys vaikuttaa ja osallistua johonkin minuutta muovaavaan asiaan on seikka, joka tulisi ottaa myös huomioon esteettömyydestä puhuttaessa.

Sosiokulttuurisen innostamisen keskeisistä käsitteistä halusimme kehittämistehtäväsämme painottaa kulttuurista demokratiaa, osallistumista, luovuutta ja dialogisuutta. Vaikka nämä käsitteet ovatkin erillisiä, sosiokulttuurisessa innostamisessa ne kietoutuvat toisiinsa. Tarinapajatoiminnassa pyrimme toteuttamaan näitä käsitteitä sadutusmenetelmää hyödyntämällä, joka mielestämme soveltui hyvin yhteen työmme taustateorian kanssa.

Sadutuksen perusajatus Riihelän mukaan on, että jokaisella on ajatuksia ja kerrottavaa (Riihelä 2006: 58). Pohjimmiltaan se tarkoittaa yksilön arvon tunnustamista; kaikilla on jotain annettavaa. Tämä tulee lähelle sosiokulttuuriseen innostamiseen tähtäävän toiminnan onnistumisen perusedellytystä: luotetaan siihen, että jokainen on kykenevä dialogiin ja päätöksentekoon yksilöllisistä ominaisuuksista riippumatta. Tarinapajoissa käytetyssä sadutusmenetelmässä edellä mainitut sadutuksen ja sosiokulttuurisen innostamisen lähes identtiset piirteet korostuivat selkeästi. Sadutusmenetelmää hyödyntämällä syntyi vuorovaikutuksessa tarinapajan osallistujien kanssa yhteensä 16 värikästä ja innostavaa tarinaa, lisäksi piirustuksia. Sadutusmenetelmän käytöllä oli siis dialoginen ja luova ulottuvuus. Karlsson korostaa, että sadutuksessa on kyse vuoropuhelusta, jossa painottuu demokraattinen toimintakulttuuri. Tällä hän tarkoittaa sitä, että kerrotut tarinat kirjataan juuri niin kuin ne on kerrottu. Tämä osoittaa kertojalle, että hänen ajatuksensa

ovat kiinnostavia ja arvokkaita. Kertomuksia ei missään vaiheessa kyseenalaisteta. Näitä periaatteita noudatimme tarinapajoissa ja uskomme juuri tämän vaikuttaneen sen innostuksen syntymiseen, joka oli havaittavissa tarinapajaan osallistuneiden kesken. Dialogisuuden ja luovuuden lisäksi tarinapajoissa näkyivät myös kulttuurisen demokration ja osallisuuden käsitteet, jotka ovat sidoksissa toisiinsa. Nämä käsitteet korostavat sitä, että jokainen kykenee omilla taidoillaan kehittämään sekä yhteisöään että oman elämänsä laatua. (Karlsson 2000a: 92–93; Kurki 2002: 128–132; Kurki 2008: 58–59)

Tarinapajatoiminta oli yhteiseen päämäärään tähtäävää vuorovaikutteista, spontaania ja luovaa toimintaa. Hyvinä innostajina toimiaksemme kävimme tutustumassa kohderyhmämme arkeen etukäteen. Huomioimme tarinapajojen tilavalinnoilla, että meidän tulisi toimia motivoijina ja herkistäjinä. (Kurki 2002: 129–130.) Ajattelimme kirjaston olevan inspiroiva paikka ja herättelevän luovuutta. Tarinapajojen nimeämisen tavoitteena oli herätellä luovuutta ja inspiroida käyttämään mielikuvitusta jo ennen varsinaisen tarinankerronnan aloitusta. Yhteisen nimen keksimisen tarkoituksena oli myös lisätä yhteenkuuluvuuden ja osallisuuden tunnetta ja auttaa ryhmän yhteistyön rakentamisessa (Karlsson 2003: 87). Kuvakorttien avulla tavoitteemme oli konkreettisesti auttaa aiheen valinnassa sekä herätellä luovuuden ja inspiraation heräämistä. Innostamisen periaatteiden mukaisesti pyrimme luomaan tarinapajoihin avoimen, kunnioittavan ja arvostavan ilmapiirin ja korostimme toiminnan vapaaehtoisuutta (Kurki 2008: 106–109).

Tavoitteemme tarjota kehitysvammaisille mahdollisuus kulttuurin luomiseen toteutui tarinapajatoiminnan kautta. Tavoiteitamme olleiden osallisuuden kokemusten ja itsetunnon tukemisen toteutumista on vaikeampi arvioida. Havaintojemme perusteella osallistujat kokivat olevansa osallisena tarinapajaryhmän toiminnassa ja kokivat osallistumisensa tärkeänä. E-kirjan luomiseen osallistuminen tuntui selvästi antavan kokemuksen osallisuudesta laajemminkin. He olivat myös havaintojemme ja muutamien kommenttien mukaan aidosti ylpeitä omista tarinoistaan ja tämän voisi olettaa kohottavan heidän itsetuntoaan. Onhan kaikille hienoa, kun saa aikaiseksi jotain aivan uutta ja ainutlaatuista ja saa siitä positiivista palautetta. Voimme havaintojemme perusteella olettaa, että tavoitteemme toteutuivat tarinapajatoiminnan aikana, mutta pidempiaikaisten vaikutusten toteutumista meillä ei tämän työemme puitteissa ole mahdollisuutta arvioida. Työstämme kumpuaakin uusia mielenkiintoisia tutkimustyön aiheita esimerkiksi sadutustoiminnan pitkäaikaisten vaikutusten tutkiminen kehitysvammaisilla.

Opinnäytetyöllä pyrimme osaltamme vastaamaan haasteeseen kehitysvammaisten yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamisen puolesta. Tarinapajoissa käyttämämme sadutusmenetelmä ei vaadi luku- tai kirjoitustaitoa ja siinä korostuvat luovuus, dialogisuus ja osallisuus. Sadutus on helppoa ja edullista toteuttaa. Tarvitaan vain kynä ja paperia ja tarinan kuuntelija, joka kirjaa tarinan. Menetelmä on helppo toteuttaa missä vain, se sopii kehitysvamma-alalle päivätoiminnan ohella laitoshuoltoon ja harrastustoimintaan. Sadutus ei ole vain fiktiivisen tarinan tuottamista. Se on kohtaamista, kuuntelemista, toisen ihmisen äänen arvostamista ja henkilökohtaisen tiedon esiin tuomista (Karlsson 2014: 72). Sadutus antaa kehitysvammaiselle tilaisuuden aitoon vuorovaikutteiseen kohtaamiseen. Hän voi kokea arvostusta, kun hänen tarinansa halutaan kuulla ja sitä pidetään tärkeänä. Tarinapajatoiminta mahdollistaa kehitysvammaisen osallistumisen kirjallisen kulttuurin luomiseen ja tukee yhteiskunnallista osallisuutta. Tarinankerronta on mahdollista jossain muodossa miltei kaikille vaikeimminkin vammaisille. Apuna voivat olla puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät. Menetelmä antaa mahdollisuuden ilmaista itseään ja kokea onnistumisen kokemuksia. Toivomme, että opinnäytetyömme myötä sadutusmenetelmän käyttö voisi levitä laajemmaltikin kehitysvammaistyön piiriin. Uskomme tarinoiden maailmoihin heittäytymisen antavan yhtä paljon niin kertojalle kuin kuulijallekin.

”Vaikka et osaa lukea, voit nauttia ja hyötyä kirjoista. Vaikka et osaa kirjoittaa, voit kirjoittaa kirjoja!” – Pertti Rajala (2009:163).

Lähteet

A2: Kehitysvammais-ilta 2015. Yle Uutiset 10.2.2015. Verkkodokumentti. <http://yle.fi/uutiset/kehitysvammaiset_ihmiset_saavat_oman_illan__a2_kehitysvammais-ilta_tanaan_telkkarissa/7791719>. Luettu 28.8.2015.

Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Apuvälineitä lukemiseen 2015. Papunet - Tietoa puhevammaisuudesta. Verkkodokumentti. <<http://papunet.net/tietoa/apuvälineita-lukemiseen>>. Luettu 19.10.2015.

Björklund, Liisa - Sarlio-Siintola, Sari 2010. Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Hiilamo, Heikki - Saari, Juha (toim.): Hyvinvoinnin uusi politiikka - johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. A tutkimuksia 27. Helsinki: Diakonia Ammattikorkeakoulu. 37 - 70.

Burakoff, Katja 2015. Vaikea kehitysvamma ja vuorovaikutus. Papunet.net. Verkkodokumentti. <<http://papunet.net/tietoa/vaikea-kehitysvamma-ja-vuorovaikutus>>. Luettu 25.10.2015.

Can I add sound to my publications? 2014. Issuu Help Center. Verkkodokumentti. <<http://help.issuu.com/hc/en-us/articles/204815458-Can-I-add-sound-to-my-publications>>. Luettu 10.5.2015.

Ekholm, Elina -Teittinen, Antti 2014. Vammaiset nuoret ja työntekijäkansalaisuus. Osallistumisen esteitä ja edellytyksiä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia /133. Tampere: Juvenes print. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144151/Tutkimuksia133.pdf?sequence=4>>. Luettu 11.10.2015.

Eteva 2012. Vaikuttavia palveluja - omannäköistä elämää. Verkkodokumentti. <<http://www.eteva.fi/>>. Luettu 20.10.2015.

Freyhoff, Geert - Hess, Gerhard - Kerr, Linda - Menzel, Elizabeth - Tronbacke, Bror - van Der Vecken, Kathy 1998. Tee se helpoksi - Eurooppalainen opas selkokielen informaation tuottamiseksi kehitysvammaisille ihmisille, kirjoittajille, toimittajille, tiedon tuottajille, kääntäjille ja muille kiinnostuneille. ILSMH European Association. Verkkodokumentti. <<https://www.cs.tut.fi/~jkorpela/helpoksi.html#5>>. Luettu 23.10.2015.

How to upload and publish on issuu 2015. Issuu Help Center. Verkkodokumentti. <<http://help.issuu.com/hc/en-us/articles/204816098-How-to-upload-and-publish-on-issuu>>. Luettu: 9.5.2015.

Hyvä itsetunto on optimistista realismia n.d. Suomen mielenterveysseura. Verkkodokumentti. <<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/hyv%C3%A4-itsetunto-optimistista-realismia>>. Luettu 30.10.2015.

Hänninen, Vilma 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

Hämäläinen, Juha 2001. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. 2. muuttumaton painos. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Hämäläinen, Juha – Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY. Ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettiset periaatteet n.d. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Verkkodokumentti. <<http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi-ihmistieteissä/eettiset-periaatteet>>. Luettu 27.8.2015.

ICD-10. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems

Jaari, Aini 2004. Itsetunto, elämänhallinta ja arvot – Korrelatiivinen tutkimus Morris Rosenbergin itsetuntokäsitteen taustasta suomalaisilla työikäisillä. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Kananen, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän Ammattikorkeakoulun julkaisuja 134. Jyväskylä: Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Kapanen, Tiina - Männistö, Eija 2015. Ohjaaja. Eteva, Etevan toimintakeskus. Pääkaupunkiseutu. Haastattelu 19.3.

Karlsson, Liisa 2000a. Lapsille puheenvuoro - Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto. Kasvatuspsykologian tutkimusyksikkö.

Karlsson, Liisa 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karlsson, Liisa 2000b. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karlsson, Liisa 2005. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. 2.korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karlsson, Liisa 1999. Saduttamalla lasten kulttuuriin. Verkostotyön tuloksia Kuperkeikkakäydyssä. STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 241.

Kartio, Johanna 2009. Selkokieli kehitysvammaisten ihmisten selkoryhmissä. Teoksessa

Kartio Johanna (toim.): Selkokieli ja vuorovaikutus. Helsinki: Kehitysvammaliitto. 61 - 90.

Kaski, Markus – Manninen, Anja – Pihko, Helena (toim.) 2009. Kehitysvammaisuus. 4. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Kehitysvammaisten ihmisten mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen tekijöinä on parannettava 2015. Kehitysvammaliitto. Verkkodokumentti. <<http://www.kehitysvammaliitto.fi/fin/kehitysvammaisten-ihmisten-mahdollisuuksia-kulttuurin-ja-taiteen-tekijoina-on-parannettava/>>. Luettu 20.10.2015.

Kehitysvammaisuus n.d. Vernerinet. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti. <<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus>> Luettu 11.10.2015.

Kemppainen, Erkki 2010. Sosiaaliset mahdollisuudet ja esteettömyyspolitiikka. Teoksessa Hiilamo, Heikki - Saari, Juho (toim.): Hyvinvoinnin uusi politiikka - johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. A tutkimuksia 27. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Kulttuuri ja arkielämä n.d. Sosiologian peruskurssi. Avoin Yliopisto. Verkkodokumentti. <<http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiologia/luku2.html>>. Luettu 27.10.2015.

Kurki, Leena 2008. Innostava matkailu. Sosiokulttuurinen innostaminen ja vapaa-aika. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Kurki, Leena 2002: Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: SoPhi. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <<https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/yfi/sophi/51-75/SoPhi68.pdf>>. Luettu 29.10.2015.

Kurki, Leena 2008. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.
Laine, Kaisa - Martikainen, Kaisa 2015. Miten kommunikointi ja kieli kehittyvät?. Papunet.net. Verkkodokumentti. <<http://papunet.net/tietoa/miten-kommunikointi-ja-kieli-kehittyvat>>. Luettu 25.10.2015.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977. Annettu Helsingissä 23.6.1977.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987. Annettu Helsingissä 3.4.1987.

Lambert, Richard - Rilstone, Andrew - Wallis, James n.d. Once Upon a Time - The Storytelling Card Game. Korttipeli. USA: Atlas-Games.

Launonen, Kaisa 2015. Vuorovaikutus ja kommunikointi. Papunet.net. Verkkodokumentti. <<http://papunet.net/tietoa/vuorovaikutus-ja-kommunikointi>>. Luettu 25.10.2015.

Lehto, Essi 2015. HS omistaa päivän vammaisille – "Nyt ihmiset tietävät, että kehitysvammaisia ei tarvitse pelätä". Helsingin sanomat. 20.5.2015. Verkkodokumentti. Päivitetty 21.5.2015. <<http://www.hs.fi/kotimaa/a1432089337687>> Luettu 27.8.2015.

Leskelä, Leela 2009. Selkokieli kahdenkeskisissä keskusteluissa. Teoksessa Kartio, Johanna (toim.): Selkokieli ja vuorovaikutus. Helsinki: Kehitysvammaliitto. 25 - 45.

Lähteenmäki, Susanna 2013. Miten elämä kantaa - Narratiivinen tutkimus puhevammaisten CP-nuorten elämäntarinoista. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lääketieteellinen näkökulma 2014. Vernerinet. Verkkodokumentti. <<http://verneri.net/yleis/laaketieteellinen-nakokulma>>. Luettu 29.10.2015.

Maslow, Abraham 1943. A Theory of Human Motivation. York University. Verkkodokumentti. <<http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>>. Luettu 27.10.2015.

Matero, Marja 2006. Kehitysvammaisuus. Teoksessa Stormi, Anu (toim.): Esteistä mahdollisuuksiin – Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY. 165 – 203.
Medikalisaation kritiikki 2013. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti. <<http://verneri.net/yleis/medikalisaation-kritiikki>>. Luettu 30.10.2015.

Mitä kehitysvammaisuus on? 2014. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti. <<http://verneri.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>>. Luettu 29.10.2015.

Nummelin, Tua 2008. Minun toiveammattini-kyselyn tulokset. Vernerinet.net. Verkkodokumentti. <http://verneri.net/yleis/sites/default/files/dokumentit/pdf/yhteisvastuu_2008_minun_toiveammattini.pdf>. Luettu 18.10.2015.

Omien kokemusten näkökulma 2013. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti. <<http://verneri.net/yleis/omien-kokemusten-nakokulma>>. Luettu 30.10.2015.

Palkkatyö 2014. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti: <<http://verneri.net/yleis/palkkatyo>>. Luettu: 17.10.2014.

Palkkatyö työhönvalmentajan tuella 2014. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti: <<http://verneri.net/yleis/palkkatyo-tyohonvalmentajan-tuella>>. Luettu: 17.10.2014.

Palojärvi, Eeva 2015. Kehitysvammaisia on työelämässä vain muutamia satoja – "Mukavinta on täyttää juomahyllyjä". Helsingin sanomat 21.5.2015. Verkkodokumentti. <<http://www.hs.fi/talous/a1432095816631?ref=hs-art-artikkeli>>. Luettu 27.8.2015.

Päivätoiminta 2014. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti. Päivitetty 11.11.2014. <<http://verneri.net/yleis/paivatoiminta>> Luettu 27.8.2015.

Rajala, Pertti 2009. Kehitysvammaisten omat kirjat keskustelun virikkeinä. Teoksessa Kartio, Johanna (toim.): Selkokieli ja vuorovaikutus. Helsinki: Kehitysvammaliitto. 163 – 167.

Riihelä, Monica 2006. Suomalainen sadutusmenetelmä. Teoksessa Taipale, Ilkka (toim.): 100 sosiaalista innovaatiota Suomesta. Helsinki: Itämerikeskussäätiö Kustannus oy Kunnia. 58.

Silmälä, Petri 2015. Issuu. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Verkkodokumentti. Päivitetty 24.3.2015. <<https://wiki.metropolia.fi/display/socialmedia/Issuu>>. Luettu 27.8.2015.

Sosiaalihuoltolaki 710/1982. Annettu Helsingissä 1.1.1984.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita arvioivan työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:32. Helsinki: Sosiaali- ja ter-

veysministeriö. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116877/978-952-00-3524-2.pdf?sequence=1>>. Luettu 18.10.2015.

Sosiaalinen näkökulma 2013. Vernerinet. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti. <<http://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>>. Luettu 30.10.2015.

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015. Toimintaohjelman 2010-2014 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125920/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1>. Luettu 27.10.2015

Tautiluokitus ICD-10 1999: F70. Lievä älyllinen kehitysvammaisuus. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti. <<http://koodistopalvelu.kanta.fi/codeserver/pages/classification-view-page.xhtml>>. Luettu 25.10.2015.

Tautiluokitus ICD-10 1999: F70-F79. Älyllinen kehitysvammaisuus. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti. <<http://koodistopalvelu.kanta.fi/codeserver/pages/classification-view-page.xhtml>>. Luettu 25.10.2015.

Toimintakyvyn näkökulma 2014. Vernerinet. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti. <<http://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>>. Luettu 30.10.2015.

Toimintakyky osana elämän kokonaisuutta 2013. Vernerinet. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti. <<http://verneri.net/yleis/toimintakyky-osana-elaman-kokonaisuutta>>. Luettu 30.10.2015.

Toimintakykyyn pohjaavat määritelmät 2013. Vernerinet. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti. <<http://verneri.net/yleis/toimintakykyyn-pohjaavat-maaritelmat>>. Luettu 30.10.2015.

Työtoiminta 2015. Vernerinet. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Verkkodokumentti: <<http://verneri.net/yleis/tyotoiminta>>. Luettu: 17.10.2015.

Vartiovaara, Ilkka 2006. Itsensä toteuttaminen. Terveyskirjasto. Verkkodokumentti. <http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00006&p_teos=onn&p_selaus=>>. Luettu 27.10.2015.

von Tetzchner, Stephen - Martinsen, Harald 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja 2012. Suomen yk-liitto. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:<http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf>. Luettu 11.10.2015.

Tarinapaja-sopimus

TARINAN KERTOJAN NIMI: _____

TAITEILIJANIMI: _____

TARINAN NIMI: _____

ANNAN LUVAN KÄYTTÄÄ KERTOMAANI TARINAA E-KIRJASSA

ANNAN LUVAN KÄYTTÄÄ PIIRTÄMIÄNI KUVIA E-KIRJASSA

(Tarinan Kertojan)

PÄIVÄYS JA ALLEKIRJOITUS

(Toimintakeskuksen Työntekijän)

PÄIVÄYS JA ALLEKIRJOITUS

(Opinnäytetyöntekijän)

PÄIVÄYS JA ALLEKIRJOITUS

(Opinnäytetyöntekijän)

PÄIVÄYS JA ALLEKIRJOITUS

Toimintapäiväkirjan pohja

Päivämäärä ja projektin vaihe	Mitä tehtiin? Mitä metodeja kokeiltiin?	Miten sadustilanteet menivät?	Mitkä tekijät vaikuttivat sadutukseen ja miten?	Mitä opittiin?	Muita huomioita, arviointia: - osallisuudesta - itsetunnon vahvistamisesta - kulttuurisesta demokratiasta